

NOVELĖS

VIDUDIENIS KAIMO SMUKLĖJ

– *Sakyk gi man, ar neturi su savim pinigų?*

(Leonardas da Vinčis)

Kaip vakar, kaip šiandien, taip ir anuomet buvo saulėtas, kaitrus vidudienis. Per girią keliavo žmogus. Jis avėjo plačiais aulais pušnis, aksomo kelnes, vilkėjo tokį pat švarką ir kas žingsnis raudona skepetaitė šluostėsi veidą.

– Argi jau nė gyvos dvasios nesutiksiu? – atsiduso jis. – Vargas man – už kiaurus metus išsipasninkausiu. Aure šuva sulujo!

Keleivis pajudrėjo. Netrukus pasiekė skynimą su kaimu ir su sena, striegtiniu stogu dengta smukle. Saulėje kaitinosi šeimininkas ir tingiai glostė savo barzdą, ligi juosmens nusidriekusią ir kaip smala juodą.

Jis tarė:

– Malonėkit užsukti. Čia dieną ir naktį jūsų laukia geras stalas, pilnas ašotis ir pavėsis.

– Nepeiktinus dalykus suminėjai. Doras krikščionis, su apžadais plušąs į šventas vietas, niekad neatsisakys nuo gardaus kąsnio ir pilno stiklo.

Žemo, aprūkusio kambario kampe prie grandinės gulėjo prijaukinta lapė. Už stalo, apgulto debesies musių, rymojo pusamžis vienuolis su knygomis rankose.

Įėjusis šūktelėjo:

– Dievo tarnas! Malonu, nes tokiam asmeniui nesigirdamas galiu prisipažinti, kad esu Severinas Šendriškis, dabar gyvenu Kaune, bet esu ir svetur buvojęs. Turiu mieste mūrus, dukterį ir iš žmonos pusės giminiuojusi su šviesiuoju Žemaičių vyskupu, išminties, gerumo ir kitų dorybių paveikslu, kuris mane, kai apsilankau Varniuose, kiekvieną sykį pavaišina taboka iš sidabrinės dėžutės, papuoštos trimis rubiniais, ir patapnoja man per petį sakydamas: „A, mano mielas...“

– Jūsų nuopelnai stebina dangų, – prabilo vienuolis, – ir jų akivaizdoje dar labiau tamsėja mano nedorybės. Vykstu savo nuodėmių apraudoti prieš Aušros vartus...

Jų kalbą nutraukė šeimininkas, taip taręs:

– Ar dar nevalgysit?

– Duok valandėlę kveptelėti, – atsakė Šendriškis. – Į Aušros vartus? – Juk ir aš ten keliauju. Būsime draugai. Kokie apžadai jus veda į Vilnių?

– Ak, mano apžadai klatingi. Sykį pamačiau su medžio viršūne nulūžus vaiką ir kiek žemiau už marškinių pasikabinus. Šaka jau traškėjo, ir berniukas galėjo bematant atsidurti ant akmenų apačioje. Šokau gelbėti ir prisiekiau, jei pasiseks, aplankyti Aušros vartuose šv. Panelę, kuri aukštam soste sėdi, į mūsų kraštą veizdi, skaito žmonių vargus ir iš ašarų varsto angelams rožančius. Tą rėksnį išvadavau iš mirties nagų. Bet aš galėju šauktis į mūsų ordino papuošalą šv. Antaną, čia pat pašonėje esantį. To nepadariau, nes visą amžių troškau aplankyti Aušros vartus ir niekaip progos neradau. Štai kokia mano klasta. Pasisakiau tėvui provincijolui, o jis mane išleido.

– Jūsų klasta ir jūs patys esat šventi. Aš irgi apžadus padariau. Mano duktė sunkiai sirgo, beveik

merdėjo. Niekas, nei daktarai, nei geriausi vaistai, jai negelbėjo. Tada prižadėjau, jei pasveiks, pėsčias eiti į Vilnių, pasimelsti prie Aušros vartų ir šv. Panelei paaukoti penkias gryno sidabro žvakides, užpirkti visose bažnyčiose mišias ir prie karalaičio šv. Kazimiero grabo pusę metų žibinti vaškinę žvakę, storumo štai sulig mano lazda. Duktė pradėjo taisyti ir jau, garbė Dievui, ima vaikščioti. Šeimninke! Kur jis dingio? Iš mano stuomens lengva įsitikinti, kad nesu linkęs į vienuolių luomą ir pasninkus. E, šeimninke, šeimninke!

– Kuo galiu patarnauti? – iš lauko atsiliepė anas.

– Duok valgyti.

– Ko malonėsit?

– O ką pasiūlysi?

– Mano namuose visko pilna. Nebent gulbės pieno trūksta.

– Tai atnešk du butelius vyno.

– Vyno? Ehe! Vyno...

– Kas?

– Maloningas pone, nors šitie sienojai labai seni, bet vyno jie nė regėte neregėjo.

– O midaus?

– Kiek tik norit... Ko daugiau?

– Gal turi teterviną? Tai gardus paukštis. Ne! Kad taip pamėginus vaisiais iškimštą paršelj? Irgi neturi? Na, ką darysi, – lieka tik paprasta vištiena... Dviejų vištų užteks...

– Ak, paskutinę vakar vanagas nunešė. Kokia višta buvo!.. Vieni taukai...

– Taip... Tik nuo to man skilvys nė kiek ne sotesnis, – tarė Šendriškis ir susiveržė diržą. – Kas ten? Man rodos, kad palangėj gaidys pragydo.

– Tikra tiesa – geriausios veislės gaidys, kokio niekur nerasi, – gyrėsi šeimnininkas, dviem pirštais suėmęs barzdos žiupsnį.

– Kam pirma jo nepaminėjai?

– Juk prašėt vištų. Tariau, kad gaidžių nemėgstat.

– Pagauk, bus geras!

– Man jo lyg gailėtų: jau dešimti metai jis atstoja laikrodį.

– Duosiu nors ir visą muštinį... Baisiai alkanas esu ir, atsakančiai nepasidrūtinęs, nevaliosiu toliau krutėti.

– Ką darysi... Muštinis – lengva pasakyti, bet sunku jį paimti. Einu jam sprando nusukti.

Paskutinius žodžius šeimnininkas skyrė ne muštiniui, tik gaidžiui, kuris, apleipęs, prasižiojęs, tupėjo pastogėj ir turbūt prieš oro atmainą buvo pragydęs savo pražūčiai. Jo ponas viena ranka susiėmė barzdą, antrą atkišo ir sėlino prie giesmininko, nepatikimai mirksinčio. Prisiartinęs šeimnininkas stvėrė jį ir išsitiesė kaip ilgas. Paukštis stryktelėjo, kudakindamas spruko į daržą ir neketino pigiai atiduoti savo gyvybės. Žmogus pakilo ir persirabazdino per tvorą. Jis šokinėjo per kopūstų galvas, painiojosi agurkuose, keikėsi ir vijosi gaidį, kuris pagaliau atsidūrė ant pašiūrės stogo ir, sparnu rėždamas, narsiai žiūrėjo žemyn.

– O, velnių pripūtęs bjaurybė! – niršo šeimnininkas. – Aštiš, aitvare. Aštiš, padla! Ar tave perkūnas nešė ten, ar kokios plynios! Avidausa, asile, tu manai – didelis daiktas, jei tave noriu pjauti. Ne tiek ir dar ne tokių gaidžių esu nudaigojęs, o jie taip nekvailiojo... Gal gerumu prisiprašysiu... Pučiukas, pučiukas, put put put! Žiūrėk, neprisileidžia artyn, bestija!

– Aš užėisiu iš užpakalio ir jį tau pakvirkinsiu. Tu tik griebk, – pasisiūlė duryse stovėjęs Šendriškis.

Jis pakėlė kartaitę, pasilypėjo kopėčiomis ir patirškino gaidį ant kraigo. Paukštis pasverdėjo, suplasnojo, pro šeimnininko galvą plumptelėjo ant žemės ir, kiek staibiai nešė, pasigaikščiodamas

nukūrė į čia pat augantį kadugyną.

– Dabar galiu jam į uodegą papūsti, – atsiduso šeimnininkas. – Be vakaro jis negrįš.

– Kaip bus su valgiu? Žinotum, alkis mane žnaibyte žnaibo.

– Gal malonėtum kumpio, skilandžio, puikiausio skilandžio, su česnakiniais iškimšto... O gal dešrų, riebių, taukais varvančių dešrų... Tik pamanius apie jas, seilė bėga... Paskui žalių lašinių su pipirais...

– Žmogau! – sušuko Severinas, – turi tiek Dievo dovanos ir tyli. Duokšė, greičiau!

Tuoj ant stalo stovėjo duona, mėsa, lašiniai, pilvotas ašotis midaus. Šendriškis su įnirtimu puolė prie dešrų ir skilandžio, dar spėjęs tarti vienuoliui:

– Žinau, kad Dievo tarnui nevalia nieko su savim turėti ir jis minta tuo, ką gauna, kaip koks žiogelis. Prašyčiau neatsisakyti ir užkąsti.

– Už gerą širdį jums Viešpats atpildys šimteriopai, – pasakė anas.

Valgė tylėdami. Šendriškis užgulęs tąsė skilandį, į kurį dantys sunkiai lindo. Po valandėlės, užsigėręs ir numalšinęs pirmą kirminą, jis pažvelgė į savo svečių ir nustebo:

– Dievo tarne! Jūs valgot mėšą ir sulaužėt regulą. Tiesa, man tai įdomu, nes Kalvarijoje su domininkonu Fabijonu esu susilažinęs, kad žūt būt savo gyvenime rasiu regulą peržengusį vienuolį. Mat netikėtai laimėjau.

– Maloningas pone, nurimkit: lažybų dar nelaimėjot, ir aš regulai nenusikaltau. Mūsų įstatymuos pasakyta, kad kelionėj mintam išmalda, vis tiek ar ji būtų iš mėsos, ar iš grikių, ar tik gryno vandens.

– Kaip gaila: kad kokios, į dangaus karalystę su laimėjimu pateks domininkonas, ne aš. Bet dešros – kaip pintys. Gali dantis išsisukti, po šimts velnių!

– Nekeikit! – šūktelėjo persižegnodamas vienuolis.

Atsakė Severinas:

– Man rodos, tarti šėtoną nėra nusikaltimas, nes jo vardas tuojau primena pragarą ir liepsnas, ir šitaip dar galutinai nesugedusį atbaido nuo nusidėjimų smagumo.

– Žmogau, sakykit – nusidėjimų bjaurumo!

– Nors nesimokiau teologijos, bet manau, kad žmonės į nuodėmes nepultų lyg patrakę, jei jos būtų bjaurios. Kam reikia bjauraus daikto? Kuris vyras tuokiasi su bjauria moterim ir kuri moteris laksto paskui bjaurų vyrą? Visi puola prie to, kas smagu, malonu. Todėl reikia sakyti – nuodėmių smagumas. Jei jos būtų bjaurios, tik vieni kvailiai nusidėtų.

– Dėl pavyzdžio apie moteris nieko ne pridėsiu, bet jas laikau piktosios dvasios pinklėmis dorai sielai sugauti, indu, žudančiu jaunikaičius, vėjiniais gaidžiais ant bažnyčios stogo...

– Jūs pasakytumėt puikiausią pamokslą apie moteris, ir gulda galvą – jos pirmos pravirkty, išvydusios tokį apšepusį savo vaizdą. Aš – prisipažįstu – jūsų pamokslu netikėčiau.

– Kodėl?

– Juk jūs, Dievo tarne, moterų nepažįstat.

– Taip, bet aš apie jas galiu apibendrintai kalbėti.

– Maža nauda iš to: moteris įdomi tik pavieniui ir konkrečiai.

Taip bylodamas, Severinas valgė daug ir smarkiai, net ausys linko. Midų gėrė stiklą po stiklo; kuklus vienuolis neiškentė ir suniurnėjo:

– Jei jūs ir savo siela taip rūpinatės kaip savo kūnu, tai dangaus vartai jums seniai atverti.

– Lyg bloga savo kūną mylėti?

– Žinoma! Jis – mūsų priešas!

– Viešpats ir liepė mylėti priešus.

– Bet kūnas mūsų neišganys!

– Kodėl ne! Žmogus gali būti išganytas ir per kūno, ne tik per sielos meilę.

– Erezija!

– Atėjus skirtam laikui, kūnai kelsis iš numirusių ir eis į dangų, jei bus to verti. Žmogus, kuris myli savo kūną, nenorės jam amžinos pražūties ir elgsis taip, kad jo numylėtinis patektų į rojus sodus... Bet tie lašiniai kietesni už kanapinę plėškę. Ar ne, šeimininke?

– Ką šnekat! Tik gerai pakramtykit – pamatysit, kokie gardūs ir minkšti.

– Tu ir geležį nukąstum, – tarė Severinas.

– O kas tai?

– Toli giriose sudundo. Pro langą jie pamatė kylant juodą audros debesį.

Medžiai rymojo kaip nulieti. Kaitra šutinte šutino. Visa apylinkė tylėjo, tik erškėtrožės krūme sučipsėjo paukštukas ir vėl nurimo.

Šendriškis baigė valgyti, o vienuolis seniai buvo pasisotinęs, kai pro sąsparas sušvilpė vėjas ir palangėj nulenė kiekčius. Greitai slinko debesys, vėtra artėjo, medžiai sušlamo, suūžė. Pirmi stambūs lašai nukrito ir vėl nustojo. Lauke buvo girdėti neaiškus ošimas. Kregždės, lyg juodi skuteliai, klykaudamos lėkė pavėjui. Paskui susyk, tartum debesys būtų prakiurę, lyg aukštai tvenkiniai būtų atsivėrę, pliūptelėjo smarki liūtis. Perkūnas trenkė po perkūno, žaibas plieskė po žaibo. Lietuje giria atrodė kaip į šėmas marškas įvyniota. Nuo stogo ilgais kutais nusitiesė srovės, o pro lubas ant aslos ėmė varvėti vanduo.

Gerą valandą siautė audra. Severinas, vienuolis ir šeimininkas nespėjo žegnotis sulig kiekvienu žaibu.

Vėtra greitai atėjo, greitai ir nusidangino.

– Tokio lietučio kaip gyvas nesu matęs, – prabilo šeimininkas.

Jis atidarė duris.

– Aure, – tarė Šendriškis, ranka rodydamas įtrenktą pušį. – Net sakai kvepia.

Iš debesų išsinėrė saulė, linksma, išprausta. Medžiai, krūmai ir gėlės stovėjo gaivūs, nauji, tokie vaiskūs, lyg tik šiandien sukurti. Prie žemės priplaktos žolės kėlėsi, balos blizgėjo ir upeliūkščiai pasišokinėdami, vingriuodami skubėjo į slėnį.

Oras buvo vėsus, ir Severinas prieš kelionę įsigeidė minučiukę snustelti. Kai jį vienuolis prikėlė, saulė jau linko prie girios krašto.

– Smiltys kaip matai sugėrė vandenį, ir aš net imu pavydėti, kaip smagu bus jums lauke, – tarė šeimininkas, gavęs žadėtąjį muštinį.

Kai abu keleiviai išėjo pro duris, iš kadugyno atkiūtino pašiuropęs gaidys.

– Na, icliau, gerai tau kailį išpylė, – pasakė šeimininkas ir atsisėdo laukti naujų svečių.

Šendriškis su vienuoliu ėjo per kvepiantį liepyną. Už jo rado upelį. Ne, dabar, po liūtis, čia buvo tikra upė, išsiliejusi į pievas, sūkuriuojanti, nešanti šakas, krūmokšnius, šokinėjanti per akmenis ir su įnirtimu puolanti krantus.

– Ir vėl nelaimė! – sudejavo Severinas. – Kaip aš persirisiu per tą balą!

– Ji negili, nebus ligi kelių, – pastebėjo vienuolis.

– Negili tai negili. Bet nuo drėgmės aš gaunu baisią saugėlą dešinėj kojoj. Nesušlapęs vis tiek neperbrisiu srovės.

– Aš jus paimsiu ant pečių. Nebijokit, stiprus esu: seniau, bernaudamas, jautį ant žemės parisdavau.

Nesipriešindamas Šendriškis užsėdo ant nešėjo, kuris visai lengvai brido per vandenį.

Staiga vidury tėkmės vienuolis išsigandęs sustojo ir paklausė:

– Sakykit man, ar neturit pinigų su savim?

– Žinoma! Kiek tik norit!

– Toliau nekeliu kojos. Lipkit žemyn: man regula draudžia su savim pinigus nešiotis.

– Dievo tarne, pinigus ne jūs, tik aš nešu.
– O ką aš nešu, jei ne jus? Drauge su jumis ir pinigus...
– Bet jūs neturite jų...
– Kaip tik turiu: lyg jie šiek tiek nepasunkina mano naštos? Lyg jie ore laikosi? Ne ne, lipkit žemyn. Toliau brisdamas, nusizengčiau regulai, ir tai būtų jums proga laimėti lažybas su domininkonu. Lipkit, lipkit, maloningas pone! Dievas saugėlos šį sykį gal neužleis.
– Negaliu jūsų vesti į nuodėmę. Dėkui ir už pusę kelio. A, žiūrėk, vandenėlis visai drungnas, gal nuo tokio nė liga neįsimes.
Išbridęs į krantą, Šendriškis luktelėjo, ar neims kojos gelti.
– Neskauda, – tarė kiek pastovėjęs.
Juodu vėl žengė smiltėtu keliu. Saulei leidžiantis, nuo kalvos jie išvydo spindinčius Vilniaus bokštus toli slėny.
Išgirdę vakarinius varpus, Severinas su vienuoliu nusilenkė ir sukalbėjo „Angelas Dievo“ prieš mūsų tėvų miestą.

DIDYSIS IR MAŽASIS PETRAS

Kieme stovėjo šulinys. Jis buvo senas, su apirusiu akmens rentiniu, kurio plyšiuose augo žolė. Žemai vandeny plūduriavo keletas lentgalių ir, iškišusios galvas, tupėjo varlės. Jos kartais pasinerdavo ir, priplaukusios prie sienos, žiūrėdavo aukštyn. Ten dar mirko nukritusių lapų ir gyveno juodu, su rausvomis kojytėmis vabalų.

Aplink šulinį buvo tylu, kol vieną dieną privežė malkų. Jų pjauti atėjo du vyrai. Pirmasis buvo jau pagyvenęs. Jo kakta sunkiai dribo ant akių, per jo kairį žandą ėjo randas. Antrasis, jauniklis, nuolat krapštė didelę, atsikišusiu pakaušiu galvą, o jo nosis buvo taip įlenkta, jog atrodė, kad ją kas tyčia įspaudė per vidurį.

– Pasispjaudyk delnus, mažasis Petrai, kad slidžiau eitų, – tarė senis jaunikliui.

– Tai matai, tai matai, didysis Petrai, – atsakė anas, – ar jau pradėsime?

Ir jis šoko prie darbo. Jo bičiulis buvo ne toks smarkus. Jis iš lėto traukė pjūklą ir dūmė pypkę. Drožlės biro ant žemės. Kaladė po kaladės lėkė į kertę. Mažasis Petras, taip narsiai pradėjęs, sušilo, ėmė šniokštuoti, tolydžio šluostytis prakaitą ir pagaliau tarė:

– Tai matai, gal jau kaposim?

– Pailsai?

– Ne. Tik man čia – per alkūnes... na, matai. Ir mažasis Petras nevykusiai pasiražė.

Medžiai buvo nešakoti, skilo dailiai, ir apie pietus jau gulėjo pusėtina malkų krūva. Abu Petrai jas krovė į aukštą kupetą, kur kiekvienas pagalys turėjo savo vietą, galėjo džiūti saulėje, pamaži gelsti arba užauti nuo vėjo ir mirkti lietuje.

Vos juodu baigė šitą darbą, kai atėjo didžiojo Petro žmona.

– Valgyti atnešiau, – pasakė ji. – Ir tau, Petruk, įdavė motina....

– Ir man? – lyg nusistebėjo jaunius.

Jis pasiėmė ryšulį. Jame buvo truputis lašinių, sūrio, o duonos – penkiems vyrams. Abu susėdo stiprintis. Žmona šniukštinejo po kiemą ir viską matė: jai nepatiko namų stogai – jie esą per lėkšti, ji peikė mūrų plytas, nes jose per daug kalkių turį būti, ji ir apie malkas savo nuomonę turėjo.

– Jos per stambios, – sakė ji. – Klausyk, dieduk, kaip žmogus tokiomis kūrens? Reikia plonesnių, supranti!

Mažasis Petras dėbtelėjo į bobą. Jis mielai būtų jai skersą žodį taręs, tik nieko nesugalvojo. Todėl

buvo baisiai patenkintas, leipo nuo juoko, kai jo draugas atsikirto:

- Ką tu supranti apie malkas! Eik vaikų supti, o ne vyrus mokyti.
- Neprapuls ir vaikai, – ji pažadėjo, – o dėl malkų...
- Na na na, susičiaupk!
- Galiu ir susičiaupti, jei tau taip smagu, – sutiko moteris ir atsėdėjo ant žiogo.

Gatvėj buvo girdėti vežimai bildant. Aukštai burzgė lėktuvas. Mažasis Petras tąsė lašinius, jo žandai buvo išsipūtę nuo duonos, ir kaip tik dabar jo akys prisimerkė: didysis Petras šalia savęs pasidėjo peilį žalsvai geltonomis kriaunomis. Jose buvo parodyta medžioklė – kaklą ištiesusi, pasišokėdama nėrė stirna, o ją vijosi trys šunes. Vienas skalikas jai buvo užbėgęs už akių ir kibo prie krūtinės, kiti du lėkė paskui. „Kaip gražu!“ – galvojo vyrukas ir, kraipydamas galvą, prisilinko artyn. Dabar jis matė, kad stirna turėjo mažus ragučius, kad vienam šuniui ant kaklo buvo diržas, o pačiam peilio gale stovėjo išraižytas medžiotojas su šautuvu prie akies. Mažasis Petras žvilgterėjo į moterį. Ji nūn buvo prie šulinio, o senis nusigręžęs žiūrėjo į sandėlius. Niekas nematys! Berniokas nuleido žemyn plačią savo rankovę, joje paslėpė peilį ir dar kartą apsižvalgė. Niekas nepastebėjo! Jis grobį paslėpė kišenėj ir pirštais apčiuopinėjo stirną, šunis, medžiotoją. Koks malonumas!

Jis neiškentė ir nusijuokė.

- Ko čia krykšti, bezmėne? – tarė didysis Petras.
- Tai matai, – atsakė anas, – kai buvau visai mažas...
- Ir dabar tau ne daugiau smegenų, nors užaugai kaip veršis.
- Gudrumo gana man ir tiek, kiek turiu, – kalbėjo mažasis Petras ir nutilo, pamatęs, kad jo draugas grabinėjas aplink save.

- Kurgi peilį nukišau? – susirūpino anas.

Jis atsistojo, išvertė visas savo kišenes, pakėlė skarelę, ant kurios buvo valgio likučiai sudėti, pavertė kaladę.

- Niekur nėr... Onute, gal tu matei? – kreipėsi jis į žmoną.
- O kas, jei mačiau? – tarė ji, sūpuodama kojas. – O kas, jei mačiau?
- Pasakyk! Žinai, toks dailus peilis... Vaikai taip mėgsta juo pasidžiaugti.
- Berniokas jį paėmė.

Ta moteris kaip vanagas: ji viską matė. Ji ten sėdėjo, dievai žino kur spoksojo, o jos akys viską aprėpė.

- Aš... aš? – sumiksėjo mažasis Petras.

Jam ėmė nesisekti, žodžiai kirtosi, jis daug būtų pasakęs, tik nieko nežinojo.

- Tu, – neskubėdama ji kalbėjo. – Dabar jis guli kairėje kelnų kišenėje.
- Atiduok, Petruk, peilį. Kam tau jo reikia, – prašė senis.
- Neturiu.
- Klausyk, būk žmogus...

Vyrukas tylėjo. Bet kai jo draugas žengė artyn, jis staiga sušuko:

- Nelįsk, sakau tau – nelįsk!
- Ko žviegi? – atsiliepė moteris. – Tu, dieduk, nepasiduok tam paršui. Atimk.

Ji tebesėdėjo ant žiogo ir buvo visai rami. Jos vyras tarė:

- Klausyk, mažiau, duodi peilį ar ne?
- Nelįsk, nelįsk! – spiegė tas.
- Na, savo daiktus aš moku pats atsiimti.

Tuos žodžius didysis Petras ištarė jau supykęs.

Randas jo veide paraudo, kakta dar labiau nudribo ant akių. Jis ėjo prie jauniklio. Šis neprisileido,

traukėsi atbulas ir pats nepamatė, kaip buvo kampe užspėstas. Jis rėkė „neljšk!“, spardė kojomis ir skeryčiojo rankomis. Senis per daug jo nespaudė ir patykinęs stvėrė į glėbį. Juodu susikabino. Abiejų būta lygiai stiprių, ir vienas antro nepajėgė parmesti. Tik kyštelėjęs koją, didysis Petras patiesė vaikina, užgulė jį ir siekė į kairę jo kišenę. Prislėgtasis muistėsi, rėmė keliais, bet nieko nepešė. Tada jis pakėlė galvą ir suleido dantis į dieduko petį. Tas riktelėjo ir žiebė porą antausių mažajam Petru, kuris neliko skoloj ir, išsivadavęs ranką, taip smarkiai siūbtelėjo į nosį didžiajam, jog anas loštelėjo atgal. To užteko: jauniklis savo priešą nugrūdo į apačią ir ėmė niurkyti jo krūtinę.

Ligi tol moteris tebesėdėjo ant žiogo. Jai nebuvo kokia naujiena, kad vyrai pešasi. Bet dabar, pamačiusi savo diedą bėdoj, ji pakilo ir sušuko:

– Petrai, nepasiduok tam vabalui! Kairėj tavo pusėj guli malka. Paėmęs srėbk jam į valgomąją, kad dantys išlėktų.

Senis ištiesė ranką prie pagalio. Ir mažasis Petras griebėsi ten pat. Taip juodu susikibo į šakalį, pakilo ir tąsėsi vienas antrą. Jaunesnysis jau buvo pailsęs, jo veidas labai išraudo. Tačiau jis kirtosi iš paskutiniosios ir pagaliau sukliko visa gerkle:

– Gelbėkit!

Na, to buvo per daug: jis negalėjo sykiu muštis ir rėkti. Dičkis jį vėl parsikirto ant žemės ir, norėdamas aptramdyti jo kakarinę, sugriebė už gerklės. Ilgai ar trumpai jis spaudė vaikino koserę, kas čia supaisys. Diedas tik tada atitoko, kai pamatė putas ant mažojo Petro lūpų. Nusigandęs pašoko didysis.

Vaikėzas betgi nekilo; raudonas jo veidas pasmėlo; jis subūrė kojomis, lyg ieškodamas atsispirti, dešinysis jo žandas trukčiojo, paskui smakras pradėjo tirtėti.

Didžiajam Petru vis smarkiau ir smarkiau mušė smilkinius. Jis jau nematė aplink kiemą stovinčių sandėlių, nei malkų, nei šulinio. „Negyvas“, – šovė jam galvon. Jis atsiklaupė ir pakrutino mažąjį Petrą.

– Kelkis, kelkis! Klausyk, aš tau palieku peilį, tik kelkis!

Anas nejudėjo. Ūmai suriko žmona:

– Policininkas, policininkas!

Iš tikrųjų! Ar šauksmo nusiklausęs, ar bala žino koku reikalu kieme prie kirtikų žengė policininkas su gumine lazda ir baltomis pirštinėmis.

– Dabar mane suims ir kalėjime pūdys, kad žmogų užmušiau, – dingtelėjo Petru ir svaiguliudamas jis pasitraukė už kupetos malkų. – Geruoju nepasiduosiu. Verčiau tegu vietoj pribaugia.

Jis matė, kaip policininkas ramiai priėjo prie mažojo, pajudino jį, paskui atsigręžęs kažką pasakė moteriai. Tas lėtumas, tie neskubūs žingsniai, tingūs pasisukimai tiesiog dusino žmogų anapus šakalių. Jam rodė, kad jį jau suėmė, gatve paskui jį grūdasi pulkas vyrų, bobų, vaikų ir bado pirštais: „Ana, į teismą veda; jis pasmaugė mažąjį Petrą“. Paskui žuvo ir teismas, ir namai, ir minia. Valandėlė jis nieko nematė, tik tą žydro dangaus sklypą ties stogu. Toli kur švilpė sirena.

Ir tuo tarpu girdėti aiškus vyriškio balsas:

– Nu, tėvai, pasirodyk!

Didysis Petras tylėjo. Ir baisu, ir graudu! „Argi dabar mane areštuos?“

Policininkas priėjo prie kupetos ir tarė:

– Ko murksai už malkų?

Nesulaukęs atsakymo, jis gretinosi prie slapuko. Šis traukėsi atgal. Taip abu kurį laiką vaikštinėjo aplink malkas. Policininkas paspaudė žingsnį, žmogus taip pat davė didesnį šuolį. Pagaliau juodu ristele vienas paskui kitą lapsėjo, ir ta pramoga moteriai turėjo patikti, nes ji įsirėmė vidury kiemo ir aklai grožėjosi lenktynėmis.

– Stok! – sušuko policininkas.

Bet tų smarkių žodžių didysis Petras nepaisė, ir atrodė, kad jis iš tikrųjų ne juokus krečia. Jis buvo sušilęs, kakta išprakaitavus, o burna buvo pražiota.

Policininkas papūtė švilpuką. Bematant vartuose išdygo jam du padėėjai.

– Ar iš galvos eina! – suburbėjo Petras, dar labiau nusmelktas, atsargiai stebėdamas pro malkų kūgį.

Ir jo žmona susirūpino. Ji pasitraukė prie šulinio ir tarė:

– Tėvuliuk, nepasiduok! Sugavę jie tave po gyslelę išstampys, – graudeno ji.

Seniui patarimų nereikėjo. Jis nieko daugiau nė nemanė, kaip tik bėgti. Tačiau priešai supo jį iš abiejų šonų. Jam teliko viena: sprukti pro šulinį ir peršokti tvorą. Jis ir pasileido akių tiesumu, nepastebėjęs, kad ir tas kelias paspėstas. Išvydęs tenai policininką, žmogelis staptelėjo ir išgirdo už savęs: „Jau turiu jį“. Taip, tuos žodžius sakė pagyras, kuris per greit pasigarsino savo laimikiu, nes didysis Petras šoktelėjo pirmyn ir per rentinį puolė į žmonos rankas, tarsi jos glėbys būtų apsauga nuo visų pavojų. Jis nė nepasiekė moters: jo kojos užkliuvo už šulinio, jis pats pasverdėjo, kilstelėjo rankas į viršų ir nusiragožino į vandenį.

Petrienė klykstelėjo ir sudribo ant pliauskos. Policininkai, pribėgę prie šulinio, nukarino makaulės žemyn. Paviršiuje kyšojo Petro galva, dumblais ir maurais apdrėbta, bet dar gyva, nes lūpos prasivėpusios gaudė orą.

– Kopėčias nuleisti, – tarė vienas policininkas.

– Kur jas gauti?

– Aname kieme mačiau. Tik labai ilgos, man bus sunku pakelti.

– Eisim visi.

Ir jie nužygiavo. Praslinko kelios minutės. Moteris atitoko ir spėjo sužinoti, ar jos Petrelis labai susimušė, ar galvos nesusitrenkė, ar kojos neišsinarino. Viskas gerai, sakė jai balsas iš apačios, tik dumblo daug ir galima nugrimzti, jei tuojau neišgelbės.

Tuo tarpu kieme atsiliepė balsas:

– Kas ten, dėdieniuke?

Tai Petras, mažasis Petras, susikuitęs, pailsęs sėdėjo ant žemės ir trynėsi akis.

– Gyvas! – sušuko moteris.

– Kas gyvas? – skambėjo giliai šuliny.

– Mažius gyvas, diedeli! Mažius! Tik pamanyk! Oi, net akyse žaižaruoja!

– Kas žaižaruoja? – teiravosi myruolis:

– O, vaikeli, kaip tu mus išgąsdinai! Mano vyras...

Mažasis Petras pradėjo kažką atsiminti ir tarė:

– A?

– Jis šuliny. Pačiam dugne. Tai tu gyvas?

– O ko turėčiau būti negyvas! Gi tas nuomarius mane kai kada pusėtinau prismaugia.

– Viešpatie! – žmona rankomis suplojo. – Dieduk, ar girdi, jis nuomariu sirgo! Suprask – nuomariu!

Mes buvom pamiršę tą jo ligą. Tai galvelė, tai galvelė!

Grįžo policininkai. Tikrų tikriausiai jie būtų stebėjęsi mažuoju Petru, bet pirma turėjo gelbėti stambiausią šulinio vabalą. Nuleido kopėčias. Žmogus įsikabino į stipinus ir kapstėsi aukštyn. Jis dar pusės kelio nebuvo atpūkštęs, kai jauniklis pasilenkė per rentinį ir atkišo jam peilį.

– Palauk, vyreli, duok man pirma išlįsti, – pasakė tasai.

Pagaliau jis apžergė rentinį, paėmė peilį ir atsistojo ant žemės. Moteris mažąjį Petrą truktelėjo į šalį, jam pakuždėjo išmintingą žodį ir dar pirštu pagrasino.

Tada policininkas paklausė, kas gi čia buvo. Žmona, didžiojo Petro remiama, išaiškino, kad vaikas nuomariu krito, kad jos vyras ligonį bandęs atgriebti, kad atėjęs valdžios žmogus jį baisiai nugąsdinęs, nes lyg gali žinoti, kas šiandien esąs kaltas, kas teisingas, arba už ką baudžia. Žodžių buvo pasakyta daug, Jų tikrai nesigailėta, kartais jie nelabai vieni prie kitų lipo, bet mažasis Petras ties kiekvienu sakiniu taip narsiai linkčiojo, jog nori nenori – reikėjo tikėti.

Policininkai dar kai ko teiravosi, jie buvo smalsūs, norėjo daug žinoti, bet moteris jiems į viską dailiai atsakė. Kai jie su kopėčiomis išstriūgino pro vartus, ji net pagalvojo, kad viskas užsiraukė daug gražiau, negu galėjai viltis.

– Na, mažasis Petrai, ar toliau dirbsim šiandien?

– Tai matai, kaip čia... Gi tu visas pažliugęs, dički!

– Teisingai šneki.

– Tai matai, gal geriau būtų persirengti.

– Judinsimės namo, vyručiai, – tarė žmona. – Juk reikia atsikvėpti. Pas mus, rodos, dar yra šio to kirminui nuraminti...

– Tada, tetule, ir aš nuo jūsų nesiliksiu, – pasisiūlė mažasis Petras, lūpas trindamasis.

– Nieko nepadarysi. Eisim drauge rūpesčio pribaugti, – tarė didysis.

Ir jie, pasikišę po pažaste kirvius, paliko kiemą, malkų kupetą ir seną, kerpėmis apaugusį šulinį.

PRALOŠTAS SMUIKAS

Jokūbas išėjo lauk. Žmona dabar tegul sau pirkioj murma, kam jis vakaruškose grojas, kam laiką niekais leidžia. Bet kaip jam atsisakyti, jei vaikinai ima jį už rankos ir mergaitės kalba: „Na, dėduli!“

Lauke jau buvo sutemę. Tarp juodų debesų kartais dar sužėruodavo dangus. Vėjas švilpė ir šiaušė šiaudinį stogą. Ties kojomis šnerėjo lapai. Iš laukų parbėgęs šuva meilinosi prie Jokūbo, kuris pasikišo po apsiaustu smuiką ir pasuko į kelią. Nuleidęs galvą, užsidėjęs suglamžytą kepurę, diržu susiveržęs atbrizgusias kelnes, jis klampojo rudens vakarą, tenai palikęs žmoną, vaikų būrelį ir sklypą žemės – teisybė, smiltėtos ir nenašios.

Neilgai ėjęs tižiu taku, jis patraukė tiesiog dobilienomis, siauromis ežiomis, tarp arimų ir pasiekė Kaisčio namus.

Pirkia buvo dailiai iššluota, vandeniui palaistyta, o langai praviri, kad nebūtų trošku.

Jokūbas pasisveikinęs atsisėdo kertėje. Neilgai laukus, jis jau traukė smičių po stygas ir mušė koja taktą į grindis, bet atsargiai, lyg į stiklą. Prisimerkęs jis žiūrėjo į šokėjus. Jo širdy buvo smagu ir jauku. Jis mušė koja taktą, ir pirmoji styga dabar kalbėjo taip plonai, kad jam atrodė, lyg mažas vaikas kur vėjuje stovėtų ir vienplaukis šauktų. Bet kita styga prabilo kaip jauna, vikri mergaitė, kurios balsas linksmas ir išdykęs. Toliau girdėti jau vyriškai aidint, – skaidriai ir šviesiai atsakinėjant antrajai stygai. O paskutiniuosius jis nemėgo – trumpai brūkstelėjo per ją. Atsiliepė storas, rūškanas virpėjimas, ir muzikantui staiga pasivaidino, lyg koks mieguistas ponas kur aukštai, nuo debesų nukoręs kojas, sėdėtų ir bartų visus: ir vienplaukį vaikutį, ir mergaitę, ir tą gerą bernioką.

Ne, Jokūbui netiko tą rūsti styga, ir jis pažiūrėjo į stalą. Ten ėjo darbas: vyrai mėtė kortas, žarstė pinigus. Muzikantas mielai būtų prisidėjęs prie jų, tik žinojo, kad šokėjai nepaleis jo. O lošikai lyg tyčia jam mojo slinktis prie jų draugės ir šūkavo: „Dėde, šiandien visiems velniškai sekasi“. Jis vadžiojo smičių vis greičiau ir greičiau, poros sukosi smarkiau, jų veidai kaito, raudonavo, prakaitas išbėrė kaktą. Štai Užvadžių Juozas su Stebailčio Anele metė šokę ir ant suolo vėdinosi skarelėmis. Į juodu nusižiūrėjo vienas, kitas...

Dabar Jokūbas jau turės laiko. Jis tarė:

– Eikit ratelį, o aš pasilsėsiu...

– Sėskit prie mūsų, dėde! – nuo stalo jam atsiliepė balsas.

Dusyk to sakyti nereikėjo. Jis prisigretino prie stalo, išsitraukė pinigų, gavo kortą. Ir žiūrėk: šeimininkas jam pralošė. Žiūrinių Viktoras pralošė, Sekčio Liudvikas pralošė. Paeiliui trys pralaimėjo. Vyrai, aplink apspitę, juokėsi ir šaukė:

– Matai, vos rankas pridėjo – ir visiems lūpas apšluostė!

– Na, palauk, Jokūbėli, kitą sykį tu iš mano saujos nepaspruksi, – sakė šeimininkas.

Šis dabar laikė banką ir padavė kortas. Pirmieji išlošė. Kai atėjo muzikanto eilė, jis tarė:

– Na, Kaisti, gal dar neapiplėši manęs – imu už viską!

– Jokūbai, nedovanosiu! Liksi plonas kaip vėgėlė, – kalbėjo šeimininkas.

Smuikininkas paėmė antrą kortą. Kas čia daros – tik žemukai, damos! Duok dar! O dabar blogiau, – tik septyniolika akių! Žinoma, Kaistis rinko daugiau, jis kaip gyvas nepasiduos.

Šeimininkas ištraukė ir ant stalo padėjo neatvožtą kortą: nori – imk, nori – neimk. Jokūbas abejojo. Gali pasisekti... o jei nepasiseks... Visus pinigus prašvilpčiau. Maži juokai! Jis pasiseilėjo smilių ir prikišo prie kortos. Ji lipo, bjaurybė, ir kilo aukštyn. Turėtų laimę nešti. Ne, to dar negana! Jis atkišo pirštus, suko juos vieną aplink antrą ir būrė kartodamas: „Pasiseks, nepasiseks, pasiseks...“

– Pasiseks! – tarė jis garsiai ir atvožė...

Jis atvožė šešias akis.

– Jokūbai, kaip tave sumalė! – šaukė vyrai.

Jis paraudo, atskaitė pinigus – visus, kiek turėjo, – ir mielai būtų pakilęs. Bet kokia negarbė! Paskui visi juoksis, ant dantų nešios tave! Jei nueisi, sau į kišenę įsipylęs skambančių, tada viskas gerai. O dabar kur tu akis dėtum, jei kas tartų: „Dėduli, tai nurakė tave!“ Reikia dar kartą mėginti. Į skolą. Juk vis kada nors pradės sektis. Ir kodėl ne tuojau?

Jis šilo ir susičiaupęs tylėjo. Kai atėjo eilė jam, nė nepasiteiravęs, kiek banke yra, tarė:

– Už viską.

– Tiek daug! Palik mums nors pusę! – kalbėjo kiti.

– Niek! Imu už viską! – Jokūbas pakartojo.

Jam dabar rodės, kad tikrai jis laimės! Kaip čia kitaip ir begali būti.

Prie karaliaus jis gavo septynakę ir nušvito. Dabar jam gali tekti aštuonakę, devynakę ar net viena akis daugiau. Beveik juokdamasis, jis atvertė naują kortą ir nė nepažvelgė į ją, tik žiūrėjo į šeimininką.

– Tūzas! – pasakė vyrai.

– Tūzas?

Jokūbas tikrai gavo tūzą, ir dar taukuotą!

Tai sudirbo, tiesiog lupte nulupo...

Kaistis buvo žmogus su protu. Jis tarė:

– Na, muzikante, neliūdėk! Duodu atsilošti skolą. Tikrai laimėsi!

Jokūbas paėmė kortą. Tik čia Žiūrinių Viktoras prabilo:

– O ką statai, dėde, jei prakiši?

– Taip taip! – pritarė Sekčio Liudvikas. – Reikia ko nors.

– Ką statau? – pasakė muzikantas ir griebė už kišenių, bet ten buvo tuščia – nė skatiko.

– Ką statau? – klausė jis žvalgydamasis ir pastebėjo smuiką.

Niek daugiau neliko.

– Štai ką statau, – prabilo jis ir parodė paskutinį savo turtą.

Buvo tai rizika, didelė rizika, bet pagaliau ar amžinai jam nesiseks! Ne, jis nesiskirs su savo mielu instrumentu – kaip galima net galvoti apie tai! Net tada, kai ant stalo gulėjo sutrauktos dvidešimt

šešios akys, jis nepajėgė įsivaizduoti, kas atsitiko. Jis sėdėjo, mirkčiojo ir nedrįso nė pajudėti. – Dieve tu mano, tokia pražūtis! Gal jam gražintų? Ne, jis bijojo, – graudu jam buvo prašytis. Taip, smuiko daugiau jis neturės, naują šiais laikais ne jam pirkti! Nebus su kuo vienam pasigraudenti, nebus kam jaunuosius linksminti. O ką žmona pasakys? Ji rėks kaip šarka. Dabar tu jai nė į akis nesirodyk.

Mergaitės ir vaikinai apsupo Jokūbą ir prašė:

– Dėduli, jau pasilsėjai! Griežk, griežk!

– Nepuikuok, dėduli, – sakė jie ir juokėsi.

Griežk! O smuiką jau vartaloja šeimininkas! Tai padaryta kalbų – visam kaimui, visai parapijai. Ištisa mėnesį dabar iš jo šaipysis, nuo liežuvio galo nepaleis.

Jis buvo taip susikrimtęs, kad nejautė, kaip šeimininkas judino jį už peties. Tik jau gerai stukteltas, jis bailiai pažiūrėjo į Kaistį, kuris kelintą sykį kalbėjo:

– Sakau, man nereik tavo smuiko. Nesėdėk, tik griežk. Matai, šokėjai jau nerimsta.

Jokūbas atsistojo ir nustebeš išskėtė rankas. Jis stovėjo ten suglumęs ir nesusigaudė, kas aplinkui darosi.

Šeimininkas linksmas pasakojo:

– Ką man su juo veikti, su tuo smuiku? Tegų Dievas tau duoda sveikatos, kad ilgai jaunikliams kojas miklintum... Man jo nereikia... Imk ir čirpink...

Jokūbas vis negalėjo atsipeikėti.

Tik kada Kaistis prie jo priėjo, apkabino, taręs „duok ūsą!“, pabučiavo ir atkišo smuiką, jam vėl buvo viskas aišku ir smagu. Jaunieji plojo, šūkavo, gyrė šeimininką ir muzikantą, kuris linksmai tarė, į smuiką rodydamas:

– Aš jį kaip vaiką... kaip vaiką mylėjau... Tuoju griežiu, tuoju...

Kai švintant jis išėjo namo, jam atrodė, kad nuo žvaigždės ligi žvaigždės kažkas ištiesė stygas ir, dabar jos ten groja. Ir visas pasaulis skamba ir džiaugiasi: ir gluosnio šakos, ir žolė, ir tas mažas vabaliukas, kur žiemai gilyn į žemę rausiasi.

APAŠTALŲ IŠKELIAVIMAS

1

Klebonas atsistojo, pasitaisė šilkinę stulą su raudonomis rožėmis ir lengvais angelais, paglostė sakyklos aksomą ir persižegnojo. Aukštai, iš abiejų altoriaus pusių, rymojo dvylika apaštalų, gerų, linksmų, saulėj pasinėrusių. Apačioj bažnyčia buvo pilna vyrų, moterų ir vaikų. Pro langą šmėstelėjo kregždė. Toli, ant Apreiškimo kalvos, žydram danguje snūduriavo debesėlis.

Kunigui prabilus, staiga tuščioj gatvėj subildėjo ratai. Kalniečiai atsuko: prieš duris vežime sėdėjo aukštas senis su odos kepure ant galvos ir, į šoną pasviręs, klausėsi pamokslo. Paskui jis aštriai nusijuokė, sušmigojo arkliui, skabinėjusiam žolę, ir dingo už šventoriaus.

Klebonas pasakojo apie Joną Krikštytoją, nes kaip šiandien jam buvo nukirsta galva. Kalbėjo taip vaizdžiai, jog parapiečiai bastėsi po dykumas, brido per įkaitintą smėlį, gėrė šaltose versmėse, kopinėjo liepynuose bites ir nakvojo kalnų urvuose. Jie gaudė skėrius, didelius, riebius, sparnais čežančius, ir juos maistui kepino. Paskui jie visi pateko į kalėjimą. Buvo tai klai kūš namai, be šviesos, be oro. Drėgnais mūrais répliojo šlykštūs vabalai. Ant grindų šliaužiojo išblyškusios, be saulės augusios varlės, o aplink kojas vinguriavo slidūs žalčiai. Vėliau kalniečiai matė rūmus, kur šoko jį, daili, liekna, lankstų kūną šilku suvyniojusi. Ji plazdėjo, ta tyrulių vaikas, rankas pakeldama, liemeniu vilnydama, ant pirštų sukdamasi. Nuo tokio šokio bažnyčioje mergaitės nerimo, vyrai į taktą lingavo, o berniukų pėdos, mažos pėdelės, kurios laukuose ant akmenų laipiojo ir į medžius sliuogė, dabar

neiškentė netrepsėjusios. Ir štai toje linksmybėje klebonas susyk parodė kruviną pranašo galvą. Ji gulėjo ant auksinės lėkštės su išraižytais Romos ciesoriais. Raudoni lašai capsėjo iš jos. Visus apėmė siaubas. Geriems kalniečiams akyse stovėjo jų mažos nuodėmės. Jie labai gailėjosi savo kalčių ir bijojo. Bet klebonas juos nuramino, nes senovėje, kai dar Apreiškimo kalvoj pušys nebuvo iškirstos ir lokiai ramūs ligi bažnytkiemio ateidavo, vienas žmogus aukštai skardžiuose rado paklydusį šventąjį Petrą, parsivedė jį namo, sušildė, pavalgydino ir davė nakvynę. Iškeliaudamas apaštalas pažadėjo pas save priimti visus kalniečius ir su vienuolika savo brolių stovėti čia, aukštumų bažnyčioj, jei gyventojai nebus skaudžiai nusižengę. Ligi šiol jie buvo teisūs, todėl klebonas vikriai juos išvadavo iš pragaro ir įleido į amžiną laimę. Amen.

Po pamaldų, kai išėjo į šventorių, teta Gertrūda tarė:

– Tas keistas vyras nieko gero neneša. Jis taip baisiai nusijuokė, net man ausį nuspengė: prieš nelaimę man visados taip esti.

Ir dėdė Morkus prabilo:

– Jis nėra valdžios siūstas, nes mes būtume iš anksčiau pažinoję. Gal kieno giminaitis iš lygumų?

– Ne, – atsakė kalniečiai, – jis nėra mūsų giminaitis.

– Aš kitaip nė netvirtinu, – kalbėjo dėdė, – be to, čia baigiasi kelias aukštyn, tai jis negalėjo toliau nuvažiuoti kaip pas tėvuką Maksimą. Einam pažiūrėti.

– Geram reikale aš visados būsiu pirmutinė, dėde Morkau, – atsiliepė teta Gertrūda ir pasikėlė sijoną, kad einant nesudulkėtų.

Jie paliko šventorių ir saulėta gatve pasuko į viešbutį. Buvo tai medinis namas, kur kalnų gyventojai išgerdavo stiklą vyno. Snieguotais žiemos vakarais, kai pusnys užversdavo visus kelius, jie čia rūkydavo pypkę ir lošdavo kortomis, o gražiais vasaros orais sustodavo reti keleiviai.

Vyrai, moterys ir vaikai, visa parapija, apsupo smuklę, ir niekas nediršo žengti į vidų. Dėdė Morkus lazda baksnojo akmenis. Seniai susėdo ant suoliuko prie namo, berniukai ir mergaitės žaidė aikštėj. Teta Gertrūda šlamėjo savo kaimynei:

– Na, Marcele, juk negalima galvoti, kad šis mūsų smalsumas būtų kokia nuodėmė: turim tiesą žinoti, kas pas mus važinėja.

Juos pamatė smuklininkas ir išėjo pasitikti.

– Tėvuk Maksimai, turi svečių? – tarė dėdė Morkus.

– Taigi.

– Kas jis toks?

– Dar nepasisakė.

– Ar jis kalbėjo ką?

– O, taip! Atvažiavęs jis tarė: „Ar turi mudviem su arkliu pastogę?“ Paskui jis ilgai žiūrėjo į kalnus. Klausinėjo apie gyventojus. „A, rodos, jie gerai sutinka su savo šventaisiais...“ Ir jums pridursiu – jis dabar geria seniausią vyną!

– Tai puikus vynas, – tarė dėdė Morkus. – Esu jo ragavęs, kai pernai klebonas savo seserėčią leido už vyro. Koks vynas! Gerklę taip švelniai glosto, vidurius kutena, į galvą maloniai siūbtelia. Kai tik jo į stiklą įsipili, tai iš dugno nusidriekia tokie skaidrūs burbuliukų stulpai. Tada esti smagu, linksma, gera. Pamiršti, kad esi senas. Nori dainuoti, šalia savęs pasisodinti dailiausią mergaitę...

– Per aukštai sieki, tėvai, – prabilo Brunonas, sėdėjęs šalia Sofijos.

– Aukštai siekti, vaikine, nėra nuodėmė. Ir kol pasaulis nesibaigė vynas, tol apsimoka gyventi. Na, bet dirstelsiu, kaip tas senis gurkšnoja.

– Vyrai, moters, užsukite pas mane, – ragino tėvukas Maksimas, – vietos visiems bus!

Kalniečiai, kurie buvo atėję su vaikais, atsisveikino ir grįžo namo. Kiti paskui dėdę Morkų nusekė į

smuklę – žemą, su storomis sijomis kambarį. Kertėje sėdėjo anas žmogus su neišgerta stikline. Jo galvos dabar nedengė nei toji keista kepurė ir nei vienas plaukas, o jo tamsus veidas buvo raukšlėtas kaip džiovinta slyva.

Svečiai susimetė pas duris, nesiryždami eiti gilyn. Tėvukas Maksimas pastūmė jiems suolus ir paklausė, kai jie buvo už stalo:

– Ko gersit?

Čia atsiliepė tas vyras iš kertės:

– Šeimininke...

Visi liovėsi šnabždėjęsi.

– Šeimininke, duok jiems geriausio vyno. Šiandien vaišinu aš.

Paskui jis tarė kalniečiams:

– Kaip laikotės?

– Ačiū, – atsakė dėdė Morkus, – gerai dar stovim.

– Slėnyje man pasakojo apie jus, ir štai apsilankiau – jaukiai gyvenat.

– Ir gražu pas mus, – prie šnekos prisidėjo teta Gertrūda.

Smuklininkas atnešė vyno.

– Nesigailėkit jo, – nusijuokė ateivis.

Atkimšo butelius. Žmonės gėrė tylėdami, iškilmingai. Teta Marcelė susiraukė, lyg didelę kartybę nurijus, ir tarė:

– Jį tik angelams ragauti.

– Jūs man patinkat, – kalbėjo keistasis svečias, – dirbate toli nuo triukšmo, medžiojate stirnas, ganote galvijus.

– Greit įsipyksim, – atsakė Marcelė. – Neturim gardžių valgių nė gėrimų.

– Nors dabar nesnauskit. Dievas nesibars danguj, jei kiek paūšim.

Žmonės pagalvojo: „Čia jis ištarė atbulus žodžius“. Bet vynas buvo senas ir linksmas, ir buteliai tuštėjo, siklai linko ligi dugno. Teta Gertrūda išraudo, pati smaguriavo ir kitus ragino. Ir nedrąsieji pakėlė balsą, atsirišo jų liežuviai.

– Kai buvau mažas... – skėščiodamas pasakojo daržininkas Paulius, kuris retai kada praverdavo burną.

– Kai buvai mažas, tai buvai nedidelis, – nutraukė jį dėdė Morkus, ir visa smuklė juokėsi.

– Šeimininke, dar butelį! – šaukė kurpius Steponas. – Gal nors sykį ant kojų nenustovėsiu. Nenorėčiau po velėna lįsti, neregėjęs didelių džiaugsmų.

– Po žeme nenusinešim nei vyno, nei žmonos...

– Dėdė Morkau, kas matė pliaukšti! – pakilo teta Gertrūda. – Verčiau dainą užtrauk.

– Ar man rėkauti? Gerai, galiu! Nuo dainos žmogaus siela gražėja, ir šventasis Petras mane į dangų įsileis tik dėl balso. O jūs, bjaurūs girtuokliai, pritarkit man! Tėvuk Maksimai, ar nematai, kad mano butelis tuščias?

– Mes garsiai šauksim, – siūlėsi kalniečiai, švarkus atsisagstę.

Iš pradžių daina buvo baugšti, tik vienas kitas pritarė. Paskui prisidėjo naujų balsų. Smuklė suūžė, ir netrukus jos sienos drebėjo. Kai kas ūkė vienodai ir nuobodžiai, kiti traukė dailiai, čia smarkiau, čia lėčiau, o buvo ir tokių, kurie rėkė, kiek tik galėjo, ir nepaisė žodžių ir melodijos – kad tik būtų daugiau triukšmo.

Ateivis sėdėjo prie lango. Jo akys žioravo ir veidas dar labiau susiraukšlėjo. Jis iš eilės žvelgė į kalnietį po kalniečio ir rymojo, kol teta Gertrūda suliepsnojo, metė ant suolo skarelę ir sušuko:

– Nutilkit, rėksniai! Ir aš kai ką galiu. Patraukit stalus prie sienos. Greičiau, berneliai, greičiau!

Teta nuėjo į vidurį aslos, pasikėlė sijoną ir ėmė šokti. Vyrai plojo delnais ir jai pritarė, o ji trepsėjo, į grindis kojomis mušė, rankomis mosavo. Štai ji pakreips čia vieną šoną, čia antrą, galvą linktels kairėn ar dešinėn, arba ratu apsisuks. Ta senė šėlo kaip apsėsta – ji aukštyn pašoko, kulnėmis taukštelėjo ir sušuko „ocha cha!“

– Ocha-cha! – griaudėjo smuklėje ir juokais leipo.

Savo parodžiusi, teta griuvo į suolą, šluostėsi prakaitą ir tarė:

– Vyno, duokit vyno! Baigiu trokšti... O, aš kaip smėlis – visą statinę sugersiu!

Ji ištuštino stiklinę ir kalbėjo:

– Kas sako, kad teta Gertrūda – šapas? Ji visko gali! Ji šoka kaip... oi pailsau, pailsau... šoka kaip stirna. Kada tekėjau...

– Tai savo vyrą ligi mirties nušokinai, – atsiliepė dėdė Morkus.

– Ša! Tegul jie sau miega, tie nabašninkai. Vargšas mano Petrelis...

– Nesigraudink, teta, – guodė Marcelė, – jis jau seniai garbina Viešpatį danguj.

– Priglaudė jį, – kalbėjo teta, – priglaudė jį visagalis Dievas...

Šventus vardus išgirdę, žmonės nutilo. Kertėje svečias sukosėjo ir aštriai tarė:

– Kažin ar Dievas yra visagalis...

– Kaip? – nustebo kalniečiai.

– Ką jis burnoja? Vyrai, namo!

Senis nusijuokė ir linksmi tarė:

– O, ir užsidegėt! Aš tik tyčiomis pasakiau. Na, dar pabandykit vyno.

Žmonės susigėdo savo staigumo. Bet keli pakilo ir išėjo. Kiti liko, aprimo. Jie gėrė ir šnekučiavosi tarp savęs ir su svečiu. Jis pasikvietė visus į savo kambarį. Paskui jį nusekė dėdė Morkus, kurpius Steponas, Brunonas su Sofija, rudas kalvis, ir jis rodinėjo žvėrių kailius, senus pinigus, ginklus, knygas. Brunonas su Sofija atsiliko prie stalo, kur gulėjo plaštakių rinkinys ir maža dėžutė. Ant jos miegojo liūtas; viename jo šone buvo arklių lenktynės, kitame sėdėjo burtininkė su gyvatėmis ant kaklo ir kojų; pryšaky piemenėlė grojo fleita, o kitoj pusėj iš marių tekėjo saulė, prieš kurią klūpojo žmonės. Vaikinas bečiupinėdamas kilsterėjo antvožą ir skrynutėj pamatė... Ten gulėjo... Ak! Kad ji bent mažiausią skarmalą būtų užsimetus! Ten gulėjo moteris, ant šono pasvirusi, rankas už galvos susidėjusi... Daili kaip žvaigždė!

Brunonas greit užvožė dėžutę ir atsisuko. Pro jo petį į paveikslą žiūrėjo Sofija. Abu paraudo, žvilgterėjo vienas į antrą ir nieko nesakę prisidėjo prie būrelio, kuris klausėsi svečio pasakojimo apie bebrų medžioklę.

Pamatę daiktus, kalniečiai ėmė skirstytis. Jieėjo mažais būreliais, vieni į rytus, kiti į vakarus, ir vėjas gaivino įkaitusias jų galvas.

2

Kai sutemo, Brunonas sėdėjo ant lovos mažam kambarėly. Čia jis užsimerkdavo, čia pro langelį žvelgdavo į pušis, ties stogu ošiančias. Tasai paveikslas! Kaip ugnis! Prieš jį kilo švelnios linijos, lėtai, lyg iš ūkanos, nėrėsi daili ranka, driekėsi juodi plaukai.

„Reikia gulti“ – pamanė vaikinas. Jo gyslose kraujas vis labiau plakė. Jis palietė smilkinius – kaip tvinksčioja! Jis girdėjo tvaksint širdį – vis greičiau ir greičiau. Orą jis traukė išplėstomis šnirpšlėmis, ir jam atrodė, kad štai ims ir pritrūks krūtinėje kvapo.

– Miegokim! – tarė jis, nusiėmė skrybėlę ir pakabino ant stirnos rago. Nusimetė švarką, padėjo ant suolo ir atsiklaupė.

Namuose buvo tylu. Ten, apačioje, sapnavo tėvai ir mažoji sesuo. Medžiai šlamėjo vis lėčiau ir

lėčiau, paskui visai nutilo. Jis persižegnojo, pradėjo melstis, krutino lūpas, kartojo žodžius, bet vis paklysdavo. Štai laiptuose kažkas sugirgždėjo. Prasivėrė durys. Jis atsisuko – nieko nematyti. Bet kai vėl užsikniaubė ant lovos, kambarėlio kampuose kažkas ėmė kuždėtis. Jis jautė, kaip aplink jį vaikščioja šešėliai, stiebiasi ant galų pirštų ir žiūri pro jo petį. Sieros kvapas dvilktelėjo jam į veidą. Balsas jam šnabždėjo: „Viešpačiui nereikia tokių maldų nė tavęs“. Jis papurtė galvą, delnais sugniaužė kaktą. Kažkas prunkštė, slankiojo iš kampo į kampą, sėdo ant stalo. Jų buvo visur pilna – didelių ir mažų. Vieni jų turėjo žmogaus kūną ir paukščio galvas. Kiti arklio snukius, ožio barzdą. Jų buvo tiek daug, kad vaikas bijojo sukrutėti. Oras darėsi tvankus. Kraujas plakė vis labiau ir labiau. Staiga kuždesiai nutilo. Tik ties pat jo ausim šuktelėjo: „Sofija!“

„Sofija!“ – kartojo balsai. Tie šešėliai puolė pro duris ir išnyko.

Vaikas pašoko. Nieko nematyti. Jis atsigulė į lovą ir užsimerkė. Dabar pušys šnerėjo ir pasvirusios glostė stogą. Vos Brunonas sudėjo blakstienas, kai toli toli išvydo žalias pievas, kurių nei galo, nei krašto nematyti. Ten vaikščiojo moterys, apsvilkusios baltais rūbais. Jos buvo palaidais plaukais ir basos. Kaip kokie rūkai jos slankiojo palei upelius, skainiojo gėles ir dainavo skaidriu, ilgesio pilnu balsu.

Pušis garsiau sučežėjo į stogą. Brunonas krūptelėjo. Pievos susiūbavo ir dingo. Jis padėjo galvą į vėsesnę vietą. Miegas nėjo. Jis dabar matė šlaitą, kuriame buvo mergina. Ji glostė vyro plaukus. Ir jam pasirodė, kad jis pats ten guli. Jis jautė švelnias rankas. Ilgos kasos kuteno jo veidą. Jis užuodė jos kūno kvapą. Buvo jam svaigu. Jis ištiesė ranką ant jos liemens... Tik štai sutemo. Ligi dangaus iškilo ūkanų stulpas, ir viskas išnyko. Vaikas vėl buvo savo lovoj. Per jo sąnarius sklido maloni negalia. Jis bijojo net krustelėti. Aplinkui glūdėjo naktis. Žmonės ir gyvuliai miegojo. Net kandis sienoj negrikšėjo. O jo smegenyse buvo skaidru kaip dieną, nors juose neliko nei vienos minties, nei vaizdo. Tik pakaušy atkakliai graužėsi jėga, nustelbus visus jausmus, ir stūmė jį pirmyn, vertė nežinia kur eiti... Ir kuždėjo: „Sofija“.

– Sofija! – sušuko jis ir pašoko iš lovos.

Brunonas nulipo žemyn ir pasuko į girią. Dangus

buvo aukštas, tamsiai mėlynas. „Taip, žibančios žvaigždės, jūs nežinot jaunystės kraujo!“ Kalnai stūksojo rūstūs, galingi. Brunonas ėjo greitai, vis greičiau, kol pasileido tekinas. Jis bėgo per mišką, pateko į daubą, užkopė kalvą. Vėjas pynėsi į jo plaukus. Viena trobelė liko užpakaly. Štai dunkso antra, prisiglaudus prie uolos.

Kas ten? Kas ten sėdi vėlai naktį prie vartų?

– Sofija!

– Brunonai!

– Verki?

– Ne, aš dabar neverkiu.

Ji šluostosi ašaras, šypsosi ir ima vaikiną už rankų.

3

Aušra paraudo kalnų keterose. Oras atvėso. Brunonas grįžo namo linksmas ir neramus. Šile jis išvydo žmogų, aukštą, su odos kepure.

– Sveikas, – atsiliepė senis, jį pažinęs. – Kur eini taip anksti?

Brunonas nieko neatsakė.

– Suprantu – jaunystė! Ir aš kada toks buvau... Na, bet ko tu nukaitai...

Keistasis vyras nutilo, pagalvojo ir ūmai paklausė:

– Skubi?

– Ne!

– Žinoma, tau nėra dabar ko skubėti! Na, nenuleisk žemyn akių lyg ką tik krikštyta mergaitė. Ne visados apie šventuosius galvojam.

Paskui jis tarė beveik liepiamu balsu:

– Sėskimės čia, ant akmens. Tu manęs nesigėdyk. Nemanyk, kad tie, kurie vaikščioja dailius veidus padarę ir žiūri lyg angelai, yra šviesūs kaip saulė. O, ko tik nemato tie vargšai smegenys! Na, kaip aš tau atrodau?

– Kaip ir visi, – atsakė sumišęs Brunonas.

– Taip kalbėti nepridera, nes kiekvienas žmogus yra kitoks. Aš iš visų skiriuosi tuo, kad esu tobulas nusidėjėlis.

– Ką?!

– Esu tobulas nusidėjėlis, taip. Klausyk, aš tau papasakosiu.

Jis perbraukė ranka per kaktą ir prabilo:

– Esu turtingos kilmės, mačiau daug žemių ir žmonių. Bet visos kelionės, visi miestai ir girios manęs nepatenkino. Tada ėmiau studijuoti ir, begalvodamas apie erdvę ir laiką, vos nepamišau. Tu tik pamanyk, vaikine: mes negalime suvokti visatos ribų, bet jos neįsivaizduojam ir be ribų. Kartais, rodos, švystelia toks jausmas, kad tartum prieini erdvės galą, protas lyg atsimuša į kokią sieną. Tačiau imi ir paklausi: o kas už tos sienos? Visą amžių gali nieko neveikti, tik vis nustatinėti naujas ribas, mūryti naujas sienas, eiti vis tolyn ir vis nepasiekti galo. O mūsų protui, vaizduotei, visiems jausmams nepakeliamas tas amžinas, daugiau negu amžinas tęsinys. Ar matei kada, kaip upė tarp lyčių skęsta žmogus? Jis stveria vieną ledo gabalą ir mano, kad ant jo atsilaikys. Bet lytis panirsta į vandenį, jis pūškuoja prie kitos, kuri vėl nuo svorio nuskęsta, ir taip trunka, kol pats žmogus nugrimsta. Lygiai taip ir su erdve, ir su laiku. Manai, štai jau mano mintis gali sustoti, toliau nėra kelio. Tik staiga tavo rastoji riba sugriūva, prieš tave atsiveria begaliniai plotai, per kuriuos tu vėl skrieji, be paliovos skubi. Todėl žmogui lieka arba pamišti, arba nieko negalvoti. Bet aš toliau mąščiau: čia kaltas Dievas, jei aš turiu taip kankintis. Ėmiau ant Jo pykti ir ieškoti keršto. Daugelis tokiu atveju paneigia Jį, sako, kad Jo nėra. Bet neįgdamas juk Jį teigi, nes to, ko visai nėra, negalima neigti. Ateistai, berneli, yra panašūs į šunis, kurie loja aplink laužą, kol lokio nemato. Tegu žvėris pakyla, visa gauja cypdama išlakstys. O aš tariu sau taip: gerai, žmogus negali suvokti erdvės, jis negali nemirti, bet ir tu, Dieve, nesi visagalys, kadangi neįstengi būti didesnis už save, esi sau riba. Matai, mūsų protas šiuo atžvilgiu gali Jį apimti, seikėti. Aš tuo nepasitenkinau ir, radęs ribą, siekiau aukščiau ir prigalvojau ligi to laipsnio, kada mūsų protas atsisako dar toliau eiti, atsimuša, sparnus nuleidžia. Ir kaip tik šitoj vietoj bus ta viena Būtybė, kurios mes negalim suvokti ir mąstyti. Ji bus didesnė už šitą Dievą, kurį žmonės garbina, ir ją vadinu Hyperos. Taip aš atsikeršijau Dievui ir pasiekiau didžiausią nuodėmę, nes Jį įžeisti, neigti nėra taip baisus nusižengimas, kaip Jį pripažinti žemesniam laipsny. Todėl, vaikine, aš ir esu tobulas nusidėjėlis. Didžiau dar niekas nėra nusikaltęs.

Tasai vyras nutilo, pažiūrėjo į auštančią dieną, į gėstančias žvaigždes ir tarė:

– Jei tylėtum, aš tau pasakyčiau mažutę paslaptį.

– Gerai, – atsakė vaikinai.

– Pakalnėj žmonės žiūri tik savęs, jie neklauso mano mokslo. Išgirdau apie jus ir pamaniau: „Juos atversiu, nušviesiu ir paskui ramiai su jais gyvensiu“. Pradžią jau padariau. Kalniečiai ir toliau rinksis pas mane, nes žadėjau vaišinti, kiek tik jie norės. Taip visus ir prisipratinsiu. Pamatysi, kaip atsisakysit nuo savo Dievo, nuo apaštalų.

– Nuo apaštalų? Niekados! – nustebo Brunonas. – Mes juos mylim!

– Jie turės iškeliauti, – griežtai atsiliepė tasai žmogus. – Arba jie, arba aš turim žūti.

Jis atsistojo ir beveik piktai tarė:

– Tu tylėsi.

Ir, nelaukęs atsakymo, jis apsisuko ir pranyko tarp pušų.

Brunonas pažiūrėjo į kalnuos skraidantį erelį ir grįžo namo.

4

Klebonas lipo iš sakyklos. Jo dvasia liūdėjo ir verkė: bažnyčia buvo apytuštė – visi vyrai linksminosi pas tėvuką Maksimą. Čia dabar, tą šventą dieną, sėdėjo tik vienos moterys ir vaikai. Jis pasakojo apie dangaus grožybes ir apie laimės vainikus klusniems Viešpaties tarnams. Jis bylojo apie gerus apaštalus, kurie globė kalniečius. Vargšas klebonas! Jis galėjo kalbėti dailiai kaip arkangelas, jis galėjo šaukti kaip trimitai pas Jericho sienas – jo balsas nesugriovė širdžių rūstybės. Vienos moterys žiovavo, kitos snaudė, vaikai trukčiojosi už drabužių ir rodėsi vieni kitiems liežuvius. Teta Gertrūda žvairavo į kerdžiaus žmoną Kristiną, su kuria susipyko dėl puodynės pieno. Taip, tie ramūs kalniečiai ėmė skersuotis, ir jie taikūs būdavo tik smuklėj. Jie apsileido, neprižiūrėjo savo ūkių ir daržų. Jie vėlinosi nuimti javų derlių, nedirbo žemės kitiems metams. Ko jiems vargti, ko su kastuvais vaikščioti, jei tas nelabasis ateivis žadėjo juos auksu apipilti, vynu girdyti ir pakelti lyg kokiais kunigaikščiais, kuriems nereikia Dievo nė Jo įsakymų. Todėl dabar ganyklose gyvuliai bastėsi neprižiūrimi. Karvių pakaklėse kabantys varpeliai liūdnei skambėjo pačiais staigiais skardžiais, ties juodomis bedugnėmis. Dėdės Morkaus žaloji jau nukrito į tarpekį ir užsimušė. Ir gyvuliai subjuro. Ožiai tapo atkaklūs, per dienų dienas mušėsi ir puolė net žmones. Tik vieni kalnai rymojo kaip rymoję – aukšti, galingi, kurtūs pasaulio triukšmui. Tik viena saulė keliavo per dangų kaip keliavusi – šviesi, maloni piktiesiems ir geriesiems. Ir kregždės skraidė ore kaip seniau. Jos rikteldavo, lėkdamos pro langą, nusileisdavo į pažemę ir vėl šaudavo į orą. Bet kalniečiai, o tie kalniečiai!

Taip galvojo klebonas, lipdamas iš sakyklos ir eidamas į zakristiją. Gėlė jam širdį, ašaros krito per jo veidus. Jis atsisėdo ir jautėsi toks pavargęs, nelaimingas... Kai norėjo pakilti, jo rankos drebėjo, kojos buvo pailsusios ir krūtinė trūko kvapo.

– Palauksiu valandėlę, – tarė jis sau, – gal atsigausiu ligi mišparų.

Bet vis labiau jis silpnėjo, ir pagaliau vos pasiekė savo kambarį ir sukniubo ant lovos, sunykęs, skaudančiais sąnariais ir dvasia.

Nesulaukusios pamaldų galo, moterys su vaikais išsiskirstė. Bažnyčia liko tuščia, tik vieni apaštalai stovėjo aukštai savo eilėje. Jie taip mėgo mišparus, per kuriuos vargonai meiliai ošdavo, žmonės giedodavo, kad dabar nustebę žiūrėjo, kodėl šiandien niekas neskardena psalmių, nedumia viškose dumplių, nespaužia klavišų ir nežibina žvakių altoriuje. Jie ten stovėjo ir laukė, kai pro langą vėjelis dvelktelejo šūkavimus, dainas – kalniečiai smuklėj šoko ir linksminosi. Jie pamiršo ir paniekino gerus savo šventuosius, jie jau nesilankė į Dievo namus, nesivilgė švęstu vandeniu ir neklaupė ant kelių.

Šventasis Petras krustelėjo. Jam suvirpėjo ranka, laikiusi auksinius raktus, ir jis apsižvalgė aplink save. Toli baltavo kalnai, tokie gryni, tokie skaidrūs. Ties langu buvo nutiesta viela, ant kurios dabar tupėjo jauni kregždukai ir dairydami tarėsi, kad greitai turės skristi į šiltesnę žemę. Čia, šalia senojo žvejo, vienas apaštalas glostė karčius liūtui, snaudusiam prie jo kojų; ties kitu šventuoju erelis išskėtė sparnus, pražiojo kumpą snapą, lyg norėdamas surikti ir pakilti į padanges. Visi jie buvo neramūs, lyg strazdų pulkas, kuris žada išskristi.

Apaštalai išgirdo gatvėje klyksmus ir rėkavimus. Tai traukė kalniečiai, dainas šaukdami, švilpaudami ir būgną mušdami. Paskui stėjo didelė tyla, lyg aplinkui viskas būtų mirę – ir žmonės, ir medžiai, ir paukščiai.

Šventieji vis laukė ir laukė. Kai įstriži spinduliai sugulė ant grindų, šventasis Petras sujudo, žengė

oru ligi lango, o visi apaštalai subruzdavo paskui jį. Jie atrodė seni, suvargę ir keliavo gatve, pasiramščiuodami kas kalaviju, kas pjūklų, kas kirviu, kuriais jie buvo nužudyti.

Niekas jų nematė, niekas jų nesigailėjo ir nemaldavo liktis. Klebonas sirgo ir dūsavo. Kiti žmonės, prisigėrę vyno, prisišūkavę dainų ir atsišokę, sulindo į savo namus, užsidarinėjo langines ir miegojo. Jie nežinojo, kad saikas jau perpildytas, bepročiai!

Iš lėto slinko šventieji dulkėtu keliu. Saulė glostė jų drabužius, žėrėjo jų šilkinėse gėlėse ir branguose akmenyse, kuriais Dievo vyrus išpuošė žilos gadynės tėvai. Liūdna jiesiems buvo atsiskirti su baltaisiais kalnais, su žaliomis ganyklomis, su žmonių meile, jų maldomis ir ošiančiais vargonais. Bet dabar jie buvo pamiršti ir turėjo išeiti sau. Jie pagalvojo apie kalniečius ištikusias nuodėmes, ir pyktis suspaudė jų širdis. Tada jie pakėlė galvas. Jie buvo išdidūs ir galingi. Ir niekas jų nešaukė grįžti. Žmonės gulėjo ir sapnavo nešvarius sapnus. Jų miegas buvo pilnas godumo, girtavimo ir vaidų.

Tą giedrią rudens dieną, kai oras buvo toks skaidrus, kad regėjai Milžino viršūnę dunksant, per kalnus lėkė laukinių žąsų trikampis. Jų vadovas plasnojo pryšaky, ir jo gūžys buvo apsiraizgęs voratinkliais, ten aukštai plaukiojusiais. Jis žiūrėjo aplink, ar neišvys erelio, ir jam gražūs buvo tie juodi tarpekliai apačioje, platūs kloniai ir žemi namai. Staiga jis nustebo, ištiesė kaklą ir sugirgsėjo.

– Gir gir! – jam atsakė tie raibi paukščiai, klausdami, kas atsitiko.

Ir iš mėlynų aukštybių jie pamatė keliaujančius apaštalus, nusileido žemyn ir, sukdami ratą, šūkavo.

Žąsys girgsėjo vis skardžiau ir skardžiau. Jos nuskrido net ligi miestelio ir ėmė taip triukšmauti, kad teta Gertrūda nubudo ir nusikeikė, kam ją trukdo. Ji pakėlė akis į orą, išvydo paukščius, jos širdis atsileido ir...

Ūmai ji susiėmė už galvos, lyg štai žemė prasivers ir nugarmės jų visų namai ir gyvuliai.

– O, aš nusidėjėlė! – puolė ji laukan šaukdama. – Vargas man, vargas man!

Ji bėgo gatve vienplaukė, išsigandusi ir rėkė:

– Užmuškite mane akmenimis! Vargas man, kad šokau pasikėlusį sijoną, gėriau vyną ir plūdausi.

Žmonės pravėrė langines, iškišo galvas ir žiūrėjo, kas yra. O teta jiems graudeno:

– Mes žuvę: apaštalai iškeliauja!

Išgirdę tuos žodžius, žmonės metėsi pro duris ir išsigandę skubėjo paskui tetą Gertrūdą. Visas miestelis sukilo. Juos prisivijo ir nuošaliai kalnuos gyvenantieji. Toli išvydo jie žengiančius apaštalus, ratą sukančias žąsis ir bėgo uždušę, prakaituoti. Baigėsi geras kelias, jie klupo ant skeveldrų, ant skurdžių krūmokšnių. Jie paliko slėnį ir grūmėsi su stačiu šlaitu. Vaikai nestengė aukštyn kopti. Ir daugelio moterų jėgos išgeso, bet teta Gertrūda narsiai kilo skardžiais, raudona kaip saulė. Dėdės Morkaus skvernai plevėsavo, jo lūpos buvo atkakliai sučiauptos, ir senatvė jis neketino nusileisti jauniems. Brunonas šokinėjo nuo akmens ant akmens, jo kepurė seniai buvo likusi pakelėj ir garbiniuoti plaukai gulė ant akių. Visi jie buvo lyg stirnų pulkas, kurį užpuolė vilkų ruja.

Pačioj viršūnėj ten kyšojo didelė uola, pakėlusį galvą, lyg bijodama nupulti į prarają. Šioj aikštėj, kurią vadino Apreiškimo kalva, gražiais vasaros sekmadieniais kalniečiai mėgdavo susieiti, jie grodavo, dainuodavo ir šokdavo. Iš tos vietos žemyn puolė didelė gelmė, ir buvo matyti apačioje kloniai su miestais. Sustoję ant pakriaušio, žmonės žiūrėdavo į upės vagą, vingiuojančią lygumų pievose, pasakodavo istorijas apie žemumų gyventojus.

Apaštalai žengė į tą uolą, nes iš ten jiems reikėjo skristi į dangų. Jie ėjo išdidūs, rūstūs, pasiramščiuodami savo pjūklais ir kalavijais. Pabūgę žmonės galvojo, ar spės prisivyti, ir dar labiau skubėjo. Jie gal dar permaldautų savo šventuosius, kurie geri, linksmi stovėjo bažnyčioj ir tiek amžių džiugino tėvų ir jų pačių širdis. Kai žmonės pasiekė Apreiškimo kalvą, dangaus pasiuntiniai buvo pačiame uolos krašte ir žiūrėjo į žydras aukštybes, kurios dabar juos vadino į save. Kalniečiai prisiartinę prie jų ir, išvydę kietus šventųjų veidus, taip nusigando, kad nežinojo, kokį žodį tarti, kaip

maldauti. Jie tik šaukė nelaimingu balsu:

– Pasigailėkit! Pasigailėkit!

Apaštalai rymojo ten išdidūs, galingi, jie nepažvelgė į klūpančius vyrus ir moteris. Jie buvo kurtūs tam skurdžiam prašymui. O kalniečių žodžiai vis labiau skardėjo, kol kauburiai aidėjo skaudžia nusižeminimo giesme. „Pasigailėk manęs, Dieve“, – sklido tenai viršūnėse, ir kai sutartinė tapo švelni ir meili, šventasis Petras atsisuko į savo paklydusias avis, liūdnai nusišypsojo ir pakėlė ranką. Giesmė nutilo; žmonės sužiuro į apaštalus, o tenai, už kalnų, jau sėdo saulė. Dideli ir maži laukė, ką pasakys senas žvejys, bet jis nepravėrė lūpų, ir visi stebėjosi ir nežinojo, ką daryti. Jie klūpojo ilgai, nuolankūs, lig teta Gertrūda prabilo:

– Matote, jie nori grįžti pas mus.

Taip, jie vėl buvo virtę senaisiais apaštalais, bet dabar juose nebuvo linksmumo, tik liūdesys.

Kalniečiai sukilo, paėmė šventuosius ant rankų ir, giedodami psalmes, siūbavo namo. Viršum jų žąsų suko ratą ir girgsėjo. Kai pro langą juos išvydo klebonas, staiga jis pašoko nuo lovos, – sveikata jam grįžo į strėnas ir džiaugsmas į širdį. Jis pasitiko procesiją, nuvedė ją į bažnyčią, pastatė apaštalus savo vietose ir išėjo mišparų giedoti. Berniukas suprakaitavęs dirbo prie dumplių viškose, vargonai skardėjo plonais ir storais balsais, o jiems pritarė visa bažnyčia, seni ir jauni, vyrai ir moterys. Apaštalai mielai klausėsi giesmės žodžių, jiems patiko gražios melodijos, ir klebonui buvo taip smagu, kad jis manė nepragyvensiąs tos linksmybės.

Šventorių jį pasitiko Brunonas su Sofija ir tarė:

– Tėveli, mudu norime susituokti.

– Gerai, mano vaikai, Dievas liepė daugintis ir valdyti žemę. Įrašysiu jūdvių užsakus.

– Mudu norėtume be užsakų – greičiau.

– Kodėl?

– Tėveli, nepykit, kad mudu... – tarė Brunonas ir nuraudo.

– Mudu... – sušnabždėjo Sofija ir nutilo.

– Na, išdykėliai, pasisakysit per išpažintį, – pagrasė klebonas. – Matau, kad jums liežuvis prilipo prie gomurio, kaip sako pranašas Dovydas.

Kai jaunikaičiai išėjo į gatvę, juodu išvydo būrį žmonių, prie jo prisidėjo, ir visi pasuko smuklės link. Juos vedė Gertrūda. Jos veidai liepsnojo, akys žioravo. Ji pirma atplėšė trobos duris ir peržengė slenkstį.

Ateivis sėdėjo kertėje tiesus ir nė nekrustelėjo.

Teta Gertrūda sušuko:

– Kinkykis arklį ir važiuok!

Bet jis žiūrėjo stikliniu žvilgsniu, ramus ir lyg tyčiojosi iš kalniečių.

Teta neteko kantrybės, prisiartino prie jo, paėmė už rankos. Ir atšoko. Ji atsigrėžė į žmones išplėtus akis, praverta burna.

– Miręs... – ji sušnabždėjo ir greit išėjo iš smuklės, o paskui ją grūdosi visi kalniečiai.

Lauke jie matė, kaip ties bažnyčia žąsų apsuko paskutinį ratą ir nulėkė. Jos dar girgsėjo kurį laiką, bet jų balsas nyko, silpnėjo, kol visai nutilo.

PELKIŲ TAKAS

*Wer jetzt stirbt irgendwo in der Welt,
ohne Grund stirbt in der Welt.**

R. M. Rilke

Matas Mateika paskutinį kartą smogė kirviu į kamieną ir pridėjo ranką prie kaktos. Jis žvelgė aukštyn, kur temstančiam danguj pušis stovėjo išdidi ir liekna, su snieguota viršūne.

Jis pasitraukė prie kitų darbininkų.

Medis apačioje grikštelėjo, susvirduliavo, lyg nežinodamas, į kurią pusę griūti, – ir triokštelėjęs nuslinko žemyn šlamšdamas. Krito staigiai. Vainikuota galva dusliai šlumštelėjo į žemę. Spiečius snieguolių ištryško iš viršūnės. Pušis dar krūptelėjo, sušiuveno pastarą kartą ir nutilo. Išskėtė šakas tarp kelmų, kurių susigūžusios eilės kirtimuose laukė nakties.

Mateika grįžo prie medžio, nubraukė delnu per kamieną ir paglostė baltą režį su išplyšusia žievės juosta. Jis kalbėjo sau vienas:

– Tokia pušis! Tokia pušis...

– Mylimąją nukirto, – juokėsi vyrai.

Pamažu gulė snaigės ant šakų. Jis akimis permetė visą medį. Ūmai nusigręžęs, pasibruko kirvį su pjūklų po pažaste. Tiesiai per kelmynus kūprino į kaimą. Kur tik akys siekė, visur jis regėjo sugulusias eiles pušų ir eglių, begalinę srovę rudų ir sakuotų rąstų. Jis mąstė: „Koks naikinimas! Koks naikinimas!“

Grįžęs tarė:

– Šiandien keliauju namo.

Ir ėmė dėliotis daiktus.

– Nakčia, – abejojo šeimnininkas.

– Mėnesiena...

– Bet dvi mylios.

Mateika tylėjo. Atsiklaupęs ant grindų, jis kišo į krepšį duonos kepalaitį ir lašinių bryzą.

Po valandėlės jis tarė:

– Gal paskolintumėt maišą.

– Pralobai, pralobai! – nupūtė dūmą ūkininkas, ir jo pypkė cypė ir spragėjo.

– Mat jie alkani ten, namie. Ir tie mažyčiai...

Jis norėjo dar kažką tarti, bet jo lūpos ėmė vapsėti kaip žmogui, kuriam graudu kalbėti, ir žodžiai užduso.

Šeimnininkas, – o jis vadinosi Jonas Naigūnas, – pakilo nuo suolo, iškratė pelenus į stalo kampą ir, žiūrėdamas, kaip asloje gęsta kibirkštis iš pypkės, tarė:

– Maišą duosiu. Tik aš manau: pasiimk dabar, kiek pakeli be vargo, – likučius atvešiu antrą švenčių dieną.

– Būsit mieste?

– Jei sakau!..

– Gerai, gerai! Ir marškinius paliksiu, – reikia daugiau maisto...

– Taip! – pritarė Naigūnas, linguodamas galva.

Sutemos rinkosi į trobą, tokios skystos ir šėmos žvaigždėtų vakarų sutemos. Ant lovos, prie lango,

* Kas dabar kur nors pasaulyje miršta,
miršta pasaulyje be priežasties (vok.).

driekėsi geltonas mėnesienos keturkampis.

Iš tvarto grįžo Jonienė, milžusi karvė.

– Šiandien su darbais sugaišau, – ji skundėsi ir įžiebė skalą, kurią dantyse laikė medinis diedas.

Ji buvo liesa ir pageltusi moteriškė, su aukšta kakta. Vos padėjo kibirą, kai ją užpuolė kosulys. Ji kosėjo uždusdama, įtraukus vidurius ir rankomis krūtinę suspaudus. Akyse jai sužvilgo ašaros.

– Kad būtų medaus, – pasigaikščiodama ji kalbėjo, – išsivirčiau... išsivirčiau su liepžiedžiais... Tada man praeina...

Atbula rankovės puse, kaip vaikai daro, ji nubraukė ašaras ir košė pieną, kurio burbulai pūtėsi ir sproginėjo puodynėje.

– Mūs bitukes vokiečiai sudegino, – tarė ji po valandėlės. – Buvo penki aviliai, o spiečiai tokie stiprūs...

– Žinai ką, Liudvika, – prabilo vyras, – užsukiu pas dėdę, jis turės medaus.

– Taip vėlai? – tarė ji, nužnybdama žariją nuo skalos.

– Palydėsiu štai Matą.

– Ar jau išeina?

– Taigi.

Po vakarienės, į kurią grįžo išraudę vaikai, rogutėmis leidęsi nuo upės šlaito, abu vyrai iškeliavo. Buvo vaiski mėnesienos naktis. Kaimynijoj gūdžiai kaukė šuva. Žvaigždės aukštai buvo stambios ir drebėjo kaip benukrentą rasos lašai.

Matas žengė atlašus. Šiame žiemos pusiautamsy jo įkritusios akys, žandų įdubimai priminė juodas dėmes. Su pjūklų ir kirviu po ranka, su krepšiu ant strėnų, jis keliavo aukštas, įsižiūrėjęs į laukų platybes, į tas sniego lygumas, kurios tolumoj niūriu ruožu susibėga su dangum.

Naigūnas, kuris nešė jam duonos kepalą, tarė:

– O aš dar galvojau, kad nesiskubinsi namo. Pačioj darbymetėj...

Jis ėjo palinkęs į prieką, ilgomis, nukarusiomis rankomis, ir kalbėdamas vis kreipė savo didelį veidą į Matą, tartum norėtų kiaurai žmogų perprasti.

– Užteks jau... – atsakė tasai.

– Taip, taip... Ir aš pamanau: sunku jiems ten mieste...

– Kur čia bus lengva...

Mateika norėjo dar ką tarti, bet jam dabar buvo ir graudu, ir malonu: jam rodėsi, kad Jonas užsiminė apie jo šeimą, – apie tą mažytį Stasiuką, tokiomis didelėmis akimis nubalusiam veide, ir apie žmoną, ir apie Bronę...

– Ne iš gero juk ėjau, – pasakė jis Naigūnui, kuris žvelgė į jį ramiai ir stengdamasis suprasti. – Prieš karą gyvenau tegu nepuikiai, bet dėl kąsnio neturėjau vargo. Nūn ėmė iš visų pusių veržti: nei kuro, nei duonos, nei darbo. Gal būtume dar kentėję. Bet vaikai... Staselis. Jis toks mažas, o gudrumą savo turi.

– Vaiko neapgausi.

– Taigi... Vieną dieną kaip ten buvo, kad aš krutinu lūpas, lyg kramtyčiau ką nors. Berniukas atkiūtino prieš mane, žiūrėjo, žiūrėjo: „Tėti, ką valgai?“ – paklausė jis. O man jo žodžiai – lyg peiliu... Ir iškeliavau į girias. Na, bus geriau dabar. Ir keli variokai skamba kišenėj.

Ėjo tylėdami, kol Naigūnas prabilo:

– O čia jau skirsimės...

– Dar geras kelio galas prieš akis. Aplinkui pelkės – tokia alkūnė!

– Kam tas šuolis į šalį – keliauk tiesiai.

– Kad įgarmėčiau kur į properšą!

– Pasisaugosi. Vasarą taip, šių liūnų neišbrisi. Tada čia tik žalčiai šliaužioja. Gyvatės vaikus perisi. O žiemą numina žmonės taką.

– Nežinojau.

– Parodysiu, ir žinosi. Galiu pavédėti valandžiukę.

– Tik ar ne per vėlu bus pas dėdę...

Naigūnas juokėsi:

– Pas dėdę per vėlu! – Žmogau, ten – kaip vienuolyne! Jie kažin kolei vakaruoja, ligi atkalba rožančių, ligi atgieda apie Adomą ir Ievą. Senis net gyvenimus šventųjų skaito.

– Senoviški žmonės...

– Senoviški, senoviški.

– Kaip tie medžiai, kuriuos svetimi kerta.

Matas staiga nutilo: jis nebuvo pratęs tokiais žodžiais kalbėti.

Ūkininkas liūdnam jam pritarė:

– Skurdu žiūrėti, kaip jie naikina... O štai ir takelis. Retas kas juo vaikšto, bet jei įsižiūrėsi gerai – ir pėdas rasi. Jų ir laikykis. Nukrypęs į šalį, pateksi į kokią akį ir... Žinai, pernai metais čia trys vokiečiai priburbėjo... Eik rankos tiesumu, o mėnesienoj pėdsakus lengvai atseksi.

– Kad tik nesutemtų: lyg ir niaukiasi iš vakarų.

– Ne, – pasižiūrėjęs sprendė Naigūnas. – Ten skystas debesys, tik kol žemai, atrodo juodas ir sunkus. Iš tikrųjų – tik marška. Aptrauks mėnulį, nubirs kelios snaigės... O dabar sudie!

– Pasilikit sveikučiai... Ačiū jums...

– Ką čia! Keliauki su Dievu.

Kai Mateika nosisuko ir kiek paėjęjo, ūmai išgirdo balsą už savęs: atsigręžęs pamatė ūkininką, stūksantį sniege, lyg ir padidėjusį nuo nykaus ir išblėsusio žiemos naktų šviesumo. Dūlavo jis ten kažkaip šurpiai ir nežemiškai, o jo balsas sklido toli, lyg būtų sakomas sušalusiam ir išmirusiam pasauliui.

– Dar būčiau užmiršęs, – jis šaukė, – jie anoj pusėj turi sandėlius ir laiko sargybą. Pasisaugok: žmogaus jie nesigaili. Keliauki sveikas!

Ir juodu išsiskyrė. Vėlu dar nebuvo. Mateika galvojo, kad miestelį pasieks gerokai prieš vidunaktį. Tiesiai juk ir kelias kokia valanda trumpesnis. Taip, Staselis jau miegos. Žmona kartais gula negreit. Gali ją rasti adant ar lopant. Tada ir Bronė zys aplink motiną it širšė. Ne, tos mergaitės pervirš jis nemylėjo: tokia draska, susipeša su vaikais. Parbėga kartais visa murzina ir purvais apsitaškius. O Staselis! Meilus kaip ėriukas. Na, aš jam nupirksiu naujas kelnaites. Ir valgyti bus tau ko. O, ir kepalas, net ranką sveria...

Aplinkui buvo lyguma, toli ten atsirėmusi į juodą girių ruožą ir į gilų dangų, kur stambios žvaigždės drebėjo. Nieko čia neaugo, vien tik samanų kupstai po balta pluta. Kur ne kur stiebėsi nušiuuręs lendrių ir švendrų kuokštėlis, nespėjęs nugriūti į liūną ir likęs speigams ir šiaurės vėjams. Vietomis styrojo trumpi ir stambūs stagarai, apsisagstę lediniais spygliais, kurie užgauti trupėjo ant žemės. Ir akių tiesumu buvo įmintos pėdos – vienur giliau ir su apšalusiais kraštais, kitur lengvos ir vos įžiūrimos.

Pačiame pelkių vidury jis rado beržą, žemą ir skursnų, nežinia kieno galybės čia atneštą, įdiegtą ir augintą. Mateika atsikvėpė ties medžiu, čiupinėjo sustirusias beržo šakas ir glostė žievę.

Juoda debesų siena jau buvo pakilusi ir stūmėsi prie mėnulio, šalto ir bailaus tose erdvėse. Debesies viršūnė buvo išsitaršiusi, ir štai vienas skystas jo pluoštas perbėgo per mėnulį.

– Dar greit netems, – garsiai pasakė Mateika išsijudindamas.

Ir vėl sustojo. Klausėsi savo balso. Jam atrodė, lyg tuos žodžius būtų taręs kas visai svetimas ir

nežinomas – taip keistai jie atliepė tarp šių sniego ir dangaus platybių, ir tokie nereikalingi jie buvo prieš visą šį nebylų pasaulį. Ir kaip tik šiuo metu prieš save Mateika pastebėjo juodulį. Žengdamas jis svarstė: gal tai medis, gal kuolas koks įbestas ar tirštesnė dėmė debesyje. Juodulys ryškėjo – gal tikrai ten koks žvėrelis bėga ar žmogus eina. Kad tik nebūtų sargybinis! Bet ne! Iš lėto keliavo moteriškė. Kai ji prisiartino ir pagarbino Dievą, Matas regėjo prieš save senutę, amžiaus prilenktą prie žemės. Rankoj laikė ji lazdą, beveik lygią su savim. Apsigaubusi didele skara, užtraukta ant kaktos, ji nešėsi rožančių ir meldėsi kelyje. Šituose liūnuose Mateiką ji susitiko ramiai, lyg savo žmogų ar seną bičiulį.

– Kur, senutėle, taip vėlai? – tarė jis.

– Namu, vaikeli. O Dievuliui niekados nėra vėlu.

Tai sakydama, ji kėlė nulinkusią galvą ir žvelgė Mateikai tiesiai į akis. Jis nesuvokė, kaip atsakyti. Tada moteriškė vėl prabilo ramiu ir geru balsu.

– Iš miestelio grįžtu.

– Ilgai užtrukot.

– Dukrelę laidojau. Izabelė buvo ji vardu. Dievuliui niekados ne vėlu; dukterį pasiėmė, o motiną, sako Jis, paskui rasiu.

Matui buvo graudu prieš tą jos tiesų žvilgsnį ir švelnius ramybės žodžius.

– Tu, tu... jūs... – jis murmėjo.

Ji atrodė jam tokia didelė ir galinga su taja į sniegą tvirtai įsmeigta kaip kokio vyskupo lazda.

– Gyvenu ten prie girios, – aiškino ji. – Miestelyje nelikau pas žentą – koks jis man dabar žentas!.. O pats į kur?

– Irgi namo. Į miestą.

– Valandą eisi. Pasiskubink iš pelkių: apsiniauks. Tamsy dar pataikysi į eketę: jų čia daug... Ir tos sargybos dar! Vaikščioja tarp gluosnio ir sandėlių. Sako, juose esą ginklų, parako... Nežinau tikrai. Bet kam taip labai žiūrėtų, jei nebūtų... Nuo tada, kai dvare generolai gyveno...

– Sako, štabas koks buvęs.

– Aš nieko nesuprantu, vaikeli. Gal ir štabas... Bet sargybiniai kaip tie maži šunyčiai: tai kanda, tai aplinkui glaustosi. Kartais paso nori: be paso dabar nė kojos per slenkstį nekelk. Ėjo pernai čia mūsų kaimynas. Stok! Duok pasą! Neturi. Suėmė, žinotum. Ir šiandien žmogus dar negrįžo – išvežė kur.

– Bjaurybės!

– O antrą adventų sekmadienį keliavo čia Dermino Julius į raras. Liepė stoti, o anam galva ir susimaišė: kad pasileis bėgti. Ir nušovė... Tokioj jaunystėj...

Ji lukterėjo, ar Matas jai nepritaris koku žodžiu. Bet jis niūrus tylėjo.

– O tarpais jie nieko, – prabilo ji. – Matyt, ar žmogus nelygu, ar sandėliuose mažiau ko būna... Nors ir šiandien: ėmiau ir susitikau sargybinį. Žemas toks, šinelis platus, skvernai nukarę; šypsosi jis kaip koks vaikas – ir toks nesuaugęs dar atrodo. Sakė man kažką, nusijuokė ir numojo ranka – eik savo keliu.

Staiga Mateika tarė:

– O jei mane bandytų suimti kaip tą jūsų kaimyną, – nesiduočiau. Ką be manęs pradėtų mažieji namie...

– Vaikų turi...

– Aš be jų negaliu. Nesulaikys manęs...

– Ką gi, sūnau, iš tolo pasaugok, kada kareivis nuo gluosnio grįš prie sandėlių – jis į dešinę, tu – į kairę; ir nepastebės tavęs. Gal ir taip nieko nedarytų. Kartais net pašneka su žmogum...

Ji nutilo. Mąstė kažką.

– Gal pas Dievą jai geriau, – ji pasakė. – Ir visiems bus taip, kaip ten Viešpats į savo knygas parašė...

Sudie, sūneli: per ilgai šiandien gaištu... žemelėje gaištu... sudie!

– Sudie.

Baksnodama lazda, ji gūrinu takeliu ir kalbėjo poterius. Mateika stovėjo, kol ją apglobė sutemos ir vis tirštesnės snaigės. Tada jis greit nusisuko ir keliavo skubiai, apie nieką nemąstydamas. Tik jam akyse vis šmėkšojo ilga jos lazda, jis vis prisiminė ramų senės veidą ir gailią jos kalbą. Moteriškė strigo jam galvon, strigo prieš jo valią ir kažkaip nykiai atliepė jo sieloje. Ir gūdžiai pritarė jo sielai smarkėjantis vėjas tuose tyruliuose.

– Duktė numirė, duktė numirė! – jis kartojo. – Džiaugsis Staselis, kai grįšiu. Mano vaikas! Duktė... duktė... Ir tas vaikinys – nušauti!

Ginčydamasis su savim, nė nepajuto, kaip jis baigė pelkių taką. Iš tolo buvo matyti ir sodybos, ir dvaras, ir giria, ties kuria barkšojo aukšti sandėliai, iš lentų sukalti. Sargyba? Ne, jos čia nėra. Skubėdamas jis truputį apilso. Pasiekęs gluosnį, sustojo. Augo tas gluosnis tvirtos žemės liežuvyje, įlindusiame toli į liūną, ir buvo senas ir be šakų, tik ilgus išleidęs ūgius, kurie vainiku buvo sužėlę viršuje ir dabar styrojo sušalę.

Girioje stūgavo vilkai. Kiemuose bailiai jiems atliepė šunes.

Matas prisišliejo prie medžio. Oras buvo šaltas, toks gaivus ir sveikas gerklei. Mateika užsiėjo iš kitos gluosnio pusės ir išvydo lyg išplėštus vidurius juodą kiaurymę nuo šaknų ligi šakų.

Jis tarė sau:

– Čia įlindus ir užsirūkyti galima – niekas nepastebės.

Ir kėlė koją į tą drevenę. Atkišo ranką. Susyk atšoko, palytėjęs kažką šiltą, lyg veidą. Iš medžio riktelėjo. Ten būta sargybinio. Jisai didelėmis akimis žiūrėjo, lyg nežinotų ką daryti, ir čiuptelėjo už diržo, permesto per petį.

„Šaus!“ – suūžė Matui galvoje. Stvėrė jis kareivį, trenkė ant sniego ir griebė už gerklės. Tačiau anas grūdo jam keliu į vidurius, ištraukė rankas iš glėbio ir apsikabino. Mateika jį murdė į sniegą, o sargybinis nepasidavė, persisvėrė ant šono ir koja užkliudė kupstą. Pasispyrė, ir abu kūliais apsvirtė. Taip jie ritosi, balti kaip du sniego kamuoliai, pridusę ir tylūs. Ilgi drabužiai sukosi jiems aplink kojas. Matas buvo be kepurės, susivėlusiais plaukais, o sargybinio šalmas tarkšteldavo, pataikęs į sušalusį grumstą ar kyšantį akmenį. Tamsoje tik jų akys žvilgėjo, tik jautė vienas antro šniokštimą ir kvapą, veidas į veidą, tokį karštą ir stiprų kvapą, lyg juodu vienas antrą gaivintų. Grūmėsi nebylūs, tik unktė kaip du susirieję žvėrys; grūmėsi naktyje, tyruliuose ir sniege kaip du priešai, kurie po ilgų metų laukimo susikovė kerštui ir mirčiai. Nuo tako nuslydo į pelkę. Nė vienas neilso, nė vienas nepasidavė ir nė vienas nejautė, kaip sniego pluta ėmė eizėti ir linkti: lūžo juodu ir nugarmėjo po ledu.

Mateika vandeny plėšė kareivio rankas nuo savęs. Bet sargybinis laikė jį tvirtai, prisispaudęs kaip sūnus prie tėvo, ir gramzdino abu gilyn ir gilyn, kol paskutinis burbulas mušė jiems iš gerklės.

ROGĖS

Šita istorija įvyko anais giedriais laikais, kada žmogui nereikėjo bėgti septyniasdešimt mylių pasižiūrėti meškino ar elnio. Lokiai patys atvežliodavo į sodžius, išvartydavo avilius ir grįždavo į savo laužus meduotais snukiais ir linksmi lyg kokie girtuokliai. Čia betgi kalbėsime ne apie stirnas, tetervinus ar meškas, o apie auksinės sielos Medininkų vyskupą Kristupą ir apie jo roges. Visas atsitikimas, violetine stula suveržtas, trūni surašytas Gaurės parapijoj, klebonijos aukšte.

Pro vyskupą Kristupą buvo jau prakūprinę daug žilų metų ir sugulę į dulkėtus savo grabus. Ir jis pats nebuvo toks eiklus kaip seniau. Per pamokslus apie pagoniškę stabų menkystę ir tikrojo Dievo šlovę gerklė jam vis dažniau užsikirsdavo. Kaip obelis po žieduoto pavasario ir brandžios vasaros

leidžia ant savo šakelių susikloti snaigėms ir užsnūsta tyliam miegė, taip ir jis nutarė pailsėti po ilgą darbo metų. Vyskupystę atidavė įpėdiniui, o pats, šarmotas nuo amžiaus ir sulinkęs nuo gerų darbų, nuvažiavo į vienuolyną, kur visi linksminosi, sulaukę tokios garbės. Džiaugėsi viršininkas, džiaugėsi broliukai – visi jie džiaugėsi: ir vartininkas, ir kalvis, kuris tą vakarą taip smogė kūju, kad lūžo kotas, o kibirkštys ištryško už pusės mylios. Anoji senė ragana, kuri būrė iš žolių, iš vėjo ir žvaigždžių ir buvo dešiniąja akim žliba, plepėjo, esą apakusi kaip tik nuo tų broliuko žiežirbų.

Vieną vakarą, kai į klevo viršūnę sutūpė būrys kuosų ir atstatė savo gūžius prieš vėją, kai už alyvų trililiavo patenkintas broliuko dailidės balsas, sode vaikščiojo vienuolyno viršininkas. Jis žiūrėjo ne tiek į savo brevijorių, kiek į dunksančias girias ir žioruojantį saulėleidį, nors nebuvo dar tiek sutemę, kad neįskaitytum raidžių. Jis mąstė, ką čia padovanojus vyskupui, kuris buvo kuklus lyg pienė šalia kelio ir net neparagavo ano saulėto vyno, kurio buvo atsiuntę kartūzai iš Prancūzijos. Per mūrinę tvorą, kuri Viešpaties tarnus gynė nuo pasaulio, jisai toli, baltose lygumose, išvydo juodą kuokštą, kuris štai krustelėjo ir per sniegus brido artyn: per pusnis klampojo ten senelis vyskupas. Jis buvo išėjęs į šerkšnu apibertas girias pasiklausti Dievo tarp tų kuplių liepų ir lieknų pušų. Dabar jis grįžo žilas nuo metų ir paraudęs nuo žiemų vėjo. Pasikėlęs sutaną, apšilęs, jis pūškavo be kelio, per arimus ir pievas. Viršininkas, atsirėmęs į obelį, nuo kurios krustelėjus biro sniego žvaigždėlės, matė, kaip vyskupas porą sykių suklypo ir skurdžiai kėlėsi, o į kalvelę ties tvora jis beveik rėpliojo, nes takas čia buvo nuslidinėtas čiuožusių broliukų.

Nedrąsiai sugirgždino senelis Kristupas sodo vartus ir, įėjęs į taką tarp erškėčių, purtė sniegą nuo sutanos.

Viršininkas jam tarė:

– Vyskupe, nuvargsite...

Anas jam atsakė:

– Miške, rodos, girdi patį Dievą šalia savęs tyliai ir galingai alsuojant. Vienišam genio kalenime jauti kažką stebuklingo ir jaukaus. Ir daviau sau žodį kasdien nukiūtinti į girias.

– Tokiam amžiui!

– Mielas tėve! Ar nėra Šventam rašte pasakyta: „Kalnai šokinėjo kaip avinai ir kauburiai kaip avinėliai“. Taigi, brangusai, Aukščiausiojo galybė ir man suteiks dar tiek jėgų, kad galėsiu bėgioti ir šokinėti kaip tie pranašo ėriukai.

– Taip, – tarė viršininkas, žvelgdamas į dangų prasikalančias žvaigždes. – Viešpats padarė su mumis didžiųjų dalykų: pasidarėme linksmi.

– Tėve, linksmam būti yra sunkiausia. Džiaugsmą reikia pirkti didele šventumo, aukojimosi ir meilės kaina.

Juodu žengė grikšninčiu sniegu į vienuolyną. Broliukas kalvėjęs daužė geležį ir giedojo. Medyje kiauktelėjo apsisapnavus kuosa ir vėl nutilo.

Susyk viršininkas tarė sau garsiai:

– Jau!

Ir iš džiaugsmo jis net suplojo delnu į brevijorių.

– Kas? – nustebo senelis Kristupas.

– Nė pats nežinau. Kartais mus pradžiugina kokia nors mintis taip staiga, kad jos net nespėji sugauti. Taip ir man dabar atsitiko.

O tačiau jis žinojo, dėl ko šūktelėjo aną žiemos vakarą sode. Jį lyg kokia šviesa nuplieskė: vyskupui reikia rogių!

Tik pagalvokit! Padarys vienarkles roges, su stirnų kailiuku ant kojų, su varpelio tintėjimu žiemos miškuose. Taip, važnyčios patsai vyskupas. Jis sėdės atsilošęs, retkarčiais botagu mostels arkliui, kuris

karpys ausimis ir prunkš, įrietęs kaklą. Žmonės iš pirklių eis į kelią, maži vaikučiai rodys į senelį ir kuždėsis:

„Vyskupas, vyskupas!“ O jisai prisiartins prie jų, laimins ir šnekėsis su jais, vyžotais baudžiauninkais. Ir kai išdrįšęs kuris jų prieis prie rogių, apčiupinės jas nuo pavažų ligi ienų, Dievo tarnas jiems sakys: „Tai vienuolyno dovana“.

„Broliukui dailidei rytoj liepsiu imtis darbo“, pamąstė sau viršininkas, vyskupui nieko neužsimindamas.

Rytojaus dieną į vienuolyną užsuko grafas Tarvydas su dešimtaine: maišais kviečių, gyvu jaučiu, tokiu narsiu, kad jį varė penki bernai, ir lokio kailiu, sumedžiotu rudenį Čiuplynės trakuose. Kitą dieną, keliaudamas į Medininkus, vienuolyne sustojo Vilniaus vyskupo sekretorius Ksaveras, linksmas ir galingas kunigas. Jis ne tiek meldėsi ir Dievą garbino, kiek pilstė midų ir krimto zuikieną ir vis pasakojo apie didžiojo kunigaikščio medžioklę, kurioj buvo nušauta eibė stirnų, šernų ir lapių – kas čia visus juos ir suskaitys! Paskui, baigiantis savaitei, apie Skuodą pasirodė maras. Vienuoliai ištisas dienas ir naktis meldėsi ir pasninkavo. Pats viršininkas važinėjo po parapijas ir sakė pamokslus apie žmonių nuodėmes ir Viešpaties rūstybę, gaudino savo klausytojus amžinomis kančiomis ir liepė jiems taisyti: sunaikinti stabus ir iš savo tarpo išmesti raganas bei kerėtojus; gal tada Dievas kylančią rykštę nukreips pro šalį.

Kai viršininkas grįžo ir vėl atsiminė roges, artinosi Užgavėnės. Jis broliui dailidei liepė šokti prie darbo.

Ir štai nuo ryto ligi vakaro broliukas dailidė tašė, obliavo, kalinėjo ir giedojo vis skardžiau ir skardžiau. Juo tolyn jis dirbo, juo nuostabesnių dalykų jo galvoj kilo. Ne, tai nebus kokios gramozdiškos šlajos, kurias tempia sulysęs ašvienis. Jo rogės žvilgės kaip provincijolo tabokinė, ir jose bus pilna visokių paveikslėlių. Vienam šone jis išdegino Lietuvos karalaitį šv. Kazimierą su lelėja rankoj, antroj pusėj – gauruotą lokį su medžiotoju ir trimis skalikais. Priešaky rogių tekėjo saulė su tiekos spindulių – akys raibo į juos pasižiūrėjus! Nemanykit, kad pavažos buvo pamirštos. Ne! Jose čiulbėjo dagiliai su sniegenomis ir skraidė šarkos. Jose tupėjo smulkios voveraitės su riešutu pirmagalinėse kojytėse ir nardė ūdros, ieškodamos grobio. Ir atrodė, kad rogėms nė žirgo nereikės: pakels jas į orą visi tie lokiai ir elniai, nuneš jas startos ir varnėnai, nuneš į patį dangų kaip pranašą Eliją anais laikais.

Atėjo ir pusiaugavėnis.

– Greičiau, broliuk, greičiau! – sakė viršininkas, beveik diena iš dienos užsukdamas pasižiūrėti.

– Greičiau, broliuk! – jam kalbėjo vienuoliai.

– Greičiau, greičiau! – ragino jį ir virėjas, kai temstant rėtyje atnešdavo virtų pupų jam vakarienės.

Net ir varnos, sutūpusios obelų viršūnėse, kraipė galvas ir kvarkšėjo:

„Greičiau, greičiau-čiau!“

Broliukas dailidė iš tikrųjų jau slinko prie galo. Tik jam reikėjo užpakalyje rogių nupiešti žuvį, krikščionybės ženklą, o tai bus ne kas kita kaip didžuvė, su dvišaka uodega ir su švirkščiančiu vandeniu iš galvos.

Išaušo diena, pilna mėlyno dangaus, kai medžiai nerimo, beatžengiant pavasariui. Vanduo gurgėjo upeliukuose, o žvirbliai krūmuose mušdamiesi rėkė. Ir kaip tik tą dieną rogės buvo ištrauktos iš pašiūrės ir nuvilktos į kalvę.

– Oplia! – tarė broliukas kalvis ir taip žiebė kūju, kad aplink stovėjusieji užsikimšo ausis.

Dirbo kalvis ištisą dieną ir naktį. Jis daužė raudoną geležį, lankstė ją ir giedojo vis garsiau ir garsiau. Kai, saulei tekant, viršininkas atėjo pas jį ir ketino priminti, kad nors valandėlę migteltų, didžiai nustebo, išgirdęs broliuką šaukiant ne apie Dievo garbę ir dangaus angelus, o apie lydekėlę, marių

žuvelę, ir apie mergelę aukštam tėvo dvare.

– Vaikeli, gailėkis už nuodėmes! – įspėjo viršininkas jį. – Kas per dainos čia, kur tik Aukščiausiojo vardas gali skardėti!

Broliukas nusišluostė prakaitą nuo kaktos ir, pasirėmęs ant kūjo, žiūrėjo nuoširdžiu žvilgsniu, tarsi nieko nesuprasdamas.

– Na, sakyk: greit žadi apkaustyti?

– Rytoj.

Ir kalvis valandėlę snustelėjo čia pat, ant narų. Paskui vėl skambėjo geležis, švilpė dumplės, o sutemus kibirkštys pro kaminą virto kamuoliais lyg bitės iš avilio. Ir kai auštant broliukas baigė kaustę, pats negalėjo atskirti, kur čia žarijos, kur geležis ir kur medis. Jis kaip matai užmigo, vos pasiekęs narus. Jis gulėjo nei lokys irštvoj, ir jo žiemos miegas būtų buvęs labai ilgas, bet iš kalvės jį ištraukė vienuoliai, kurie, sukilę ankstyvųjų mišių, sode išvydo gaisrą ir išgelbėjo žmogų, bet rogės taip ir žuvo ugnyje.

Labiausiai jų gailėjosi broliukas dailidė. Jam tiesiog ašaros liejosi per skruostus. Tai kas, jei šiemet nebūtų regėjęs važinėjantis jomis! Kalvos pernakt nutirpo, ir eglės atrodė tokios tamsiai žalios, kad net kvapą gniaužė, į jas pažvelgus. Pavasaris! Bet kas būtų buvę per kitas Kalėdas! Koks skridimas laukais rogėse!

Vyskupas Kristupas, auksinės sielos vyras, apie roges ir jas ištikusią nelaimę nieko taip ir nesužinojo: prieš kelias dienas vaikščiodamas jis nusišaldė, o tą pačią naktį, kada gaisras kilo, gera jo dvasia pasibeldė į dangų ir ten buvo su dideliu rykavimu priimta, giedant angelams ir šlovinant Viešpatį patriarchams.

TAVO VEIDO ŠVIESA

Kai Teresė pakėlė galvą nuo lovos, pirkioje buvo tamsu. Vėjas šniokštė ažuolo lapuose prie pat stogo. Nejaukiai girgždėjo svirtis kieme ir mūkė šėmoji karvė: jos balsas greit duso vėtroje. O čia gaivi ir linksma ugnis spragsėjo. Žarija nubiro pro pūsterį, nuriedėjo pelenais žemyn ir žioravo asloje. Moteris žiūrėjo į kibirkštį ir atsiminė, kaip ją į patalą paguldė aštrūs diegliai ir didelis nusilpimas, nuo kurio akys temo. Ji dar gyva! Ir rodėsi, kad vilnų kuodas ant verpstės, užraugtos duonos kubilaitis kertėje yra jai kažkas tolimesnis ir nauja, lyg vaikystėje regėti daiktai.

Nuleido ji kojas ant grindų. Trepsėdama nuėjo pas židinį. Galva svaigo. Krūtinėje buvo tuščia ir sunku. Puodas šnypštė, pūkštė ir kunkuliuodamas kilnojo dangtį, kuris tyliai tartėjo. Sukiodamosi aplink ugnį, senelė žarstė į krūvą skiedras, kurios vis raitėsi ir sklaistėsi į šalis. Ramu čia buvo, nors vėjas užė ir šturpino stogą, toks galingas, lyg norėtų jį perplėsti žemės pluta, o sunkius debesis blaškyti it kokias skaras.

Močiutė sąslavas sumetė į liepsnas. Apšilo ji dabar ir buvo patenkinta kaip žmogus, atlikęs naudingą darbą. Prikyšte nušluostė stalą ir žvelgė į palergonijas.

– Na! – tarė ji garsiai.

Pakrapštė kietą, susprogusią žemę vazone ir purtė galvą:

– Jos tikrai išdžius.

Kai ji grįžo su puodeliu vandens prie gėlių, kieme sugirgsėjo žąsys.

Priemenėj trepsėjo ir daužė klumpes į slenkstį.

– Gal Vincas, – mąstė moteris.

Vanduo šliuksėdamas bėgo iš puodelio, slėpėsi grioveluose, sproginėjo palšais burbuliukais. Taip, Vinco ji išsiilgo. Jau savaitė jo nėra namie. O, tos girios, girios! Ir tik jis supranta ją, gina nuo dukters

žodžių.

Durys graudžiai cypė. Teresė iš lėto, šypsodamasi grėžė galvą ir atsisukus vos nespigtelėjo. Ji užkliudė vazoną puodeliu, kuris krito ant aslos ir sudužo.

Aukšta ir laiba, nieko nesakydama, stovėjo ten duktė. Ji klėstėsi skarą. Jos plaukai smuko ant smilkinių. Ji buvo pikta. Dieve tu mano! Ji visados pikta ir kieta! Ir kodėl tu manęs nekenti, tu mano išnešiotoji!

Agnė stovėjo ten ir žodžio nesakė.

Senoji išsigandus priklaupė prie šukių. Akys jai raibo. Grabinėjo drebančiais pirštais, žarstė skeveldras ir nieko negalėjo sučiupti. Ji įtraukė sprandą, lyg bijodama, kad nemuštu.

Agnė vis ten stovėjo.

– Vysta, – prabilo Teresė.

– Be tavęs, mama, tvarkos čia nebus! Ne sykį sakiau.

– Agnele!

– Agnele, Agnele! Kirmytum verčiau lovoj.

Močiutė klūpodama ir susikūprinusi pakėlė akis į dukterį.

– Ko tu manęs taip nekenti, dukrele? – tarė ji.

Ir atsisėdo ant kulnų ir rankogaliu braukė ašarą iš veido raukšlių.

– Ko čia nekęsti, – šiurkščiai kalbėjo Agnė, – bet painiotis po kojų nesipainiok.

– Neilgai aš čia būsiu.

– Niekas tavęs, mama, nė nelaiko.

Teresė, įsikabinus į stalą, atsikėlė silpna ir išvargusi. Pavydi jai pastogės! Ir dūsausdama, tokia menka ir mažytė, ji nuėjo ir atsisėdo priemenėj tarp statinių. Buvo ten šalta. Vėjas draskėsi dar rūstesnis. Jis šniokštė pilnas jėgos irėjo nuo žemės galo ligi galo. Taip, grįš Vincas, ras čia ją. Pasiskųs jam, taip, ji pasiskųs. Užtars ją. Pabars tikrą jos dukrą. Ant aukšto, brazdėdamos ir cypdamos, nubėgo žiurkės. Į trobą sugriuvo vaikai, trys berniukai. Jie jos nepastebėjo. Bet pirkioje, valandėlę paklegėję, ėmė klausinėti:

– Kur močiutė?

– Ar ji kur išėjo? – atsiliepė Agnės balsas.

– Aha!

Ir, pravėrusi duris, ji kalbėjo aštriai, pajuokdama:

– Tau ilgai reikės čia tursoti, kol Vinco sulauksi.

Teresė nieko neatsakė.

Tada vėl prabilo duktė:

– Na, ar tu čia? Ko tyli!

Nesulaukus atsakymo, ji brūkštelėjo degtuką. Silpna šviesa plazdėjo ant statinių, ant storų sijų lubose su juoda skyle į aukštą. Išblyškusi, klaikiomis akimis prieš save žiūrėdama, senelė vis labiau gūžėsi, lyg norėdama visai išnykti. Liepsna kilstelėjo, sužibo skaisčiai ir užgeso.

Iš tamsos kalbėjo aštrus balsas:

– Sėdėk, jei patinka. Bet žinok: Vincas nei šiandien, nei rytoj negrįš. Davė man per Stakniškių Praną žinią, kad dar turi baigti Didžiagirės biržėse, o paskui turės matuoti medžius Šikšninės miškely. Matai!

Ir ji užtrenkė duris. Pirkioj vaikai tylėjo. Gerą dar valandą kiūtojo ten senelė, paskui tarė sau: „Didžiagirė...“ Pakilusiu nuėjo į kambarį, išsitraukė iš kertės gumbuotą lazda ir apsigaubė skara. Tamsoje mažieji žvelgė į ją, bijodami žodį prakuždėti. Nuo slenksčio atsigrėžė ji ir tarė:

– Sudie, vaikučiai.

Niekas jai neatsakė, tik Juozukas ėmė verkti.

Lauke buvo šviesiau. Vakaruose, toli ten prie slėnio krašto, buvo praplyšęs juodas debesys: dangus pro jį žioravo ir raudonavo taip liūdnai ir gaudžiai. Per kiemą lėkė du varnai prieš vėją. Skrido juodu įstriži, čia pasikeldami į viršų, čia vėl siūbuodami žemyn ir krankdami. Tarpais vėtra blokšdavo juos atgal, ir juodu yrėsi lėtai, atkakliai, lyg žmogus vandeny.

Valandėlę senelė glūdėjo ties sąspara, bijodama įeiti į vėją. Paskui ji, ramsčiuodamasi lazda, prakėlė vartus. Duslus smūgis bloškė jai į krūtinę. Ji vos nepašlijė aukštinka. Atstačiusi priešais save galvą, pamažėle nusileido nuo šlaito. Apačioje juodavo upė. Dabar ji buvo plati, išsiliejus į lankas. Kaime jau degė žiburių. Antys lipo į krantą. Jos krypavo į šalis, šnekučiavosi ir atrodė lyg sugėdintos, kad taip vėlai grįžta. Praeidamos pro senelę, jos klegėjo, traukė kaklus ir snapais lingavo žemyn. „Didžiagirė, Didžiagirė“, – kartojo moteris. Miško prieš save ji nematė. Jisai buvo juodas, išvien susimaišęs su debesimis. Tik iš tolybės spingsinčio žiburio ji numanė, kur turėtų boluoti beržynas. Ant kelio telkšojo balos, drumstos ir nešvarios lyg purvinos paklodės. Dumbblas tryško jai iš po klumpių. Kad neįstotų į provėžą ar duobę, jinai, įsmeigus akis į kelią, lazda grabinėjo taką priešais save. Taip daro neregiai, kai jie vieni eina. Tenai vėl sužibo langai.

Ir ji mąstė apie žmones, kurie dabar sėdi pirkiose. Jie valgo vakarienę. Vaikai krykščia, o lauke vėjas švilpia pro sąsparas. Ir šunes guli savo būdose, snukius tarp letenų įkišę. Visi jie turi savo namus. Ir žvirbliai čiauškasi ir minga palėpėse. Sustojusi ir susirietusi, ji kosėjo pridusdama, kosėjo su tokiu baisiu atsižviegimu kaip kokliušu susirgę kūdikiai. Priepuoliui nusilpus, ji šluostėsi akis. Ir žiūrėjo stebėdamasi. Tamsa vienam daikte buvo tirštesnė. Ne, ten kažko būta. Baimingai apsidairė, lyg klausytų: kur aš dabar esu? Ji norėjo išvysti ką nors pažįstama: ar medį, ar kryžių, ar bent žemės klodą po kojomis. Ji nerado nieko artimo. O juk aš čia gimiau ir augau. Aštuoniasdešimt metų. Ir dabar...

Ji papurtė galvą ir jautėsi kaip paklydusi, lyg tyrlauky. Jai pasivaideno, tarsi visur aplinkui nieko nebūtų: eik į šiaurę, eik į pietus, ir nerasi nei vieno laužo, ir nesutiksi nei vieno gyvulio, nei žmogaus. Išskyrus tą, kur priešais stovi. Teresė matė, kaip jisai pasilenkė, atstatė švarko atlapus ir braukė degtukus, mėgindamas užsirūkyti. Staigi šviesa plyksteldavo jam ant smakro, ant nosies ir vėl geso.

Jam pasisėkė pridegti pypkę.

Tada jis prabilo:

– Žiūriu į tave, močiute, ir stebiuosi.

Teresė atsiduso. Taip, čia būta gero vyro. Jis kalba taip iš lėto ir lyg tavęs gailėdamasis.

– Kur tu šitokioj darganoj?

– Pas žentą.

Keleivis valandėlę tylėjo lyg svarstydamas.

Paskui jis tarė:

– Bet ir dusulys tavo.

Teresė nežinojo, ką atsakyti. Ji sušnabždėjo nedrąsiai:

– Jis dabar Didžiagirė... Dirba ten...

– Žinau, žinau, šią vasarą ten buvo gaisras.

Jis dar pridėjo:

– Vis dėlto aš tavo amžiuje neičiau vienas nakčia ir vėtroje. Ar jau taip skubu?

Jinai susigėdo. Taip, jos gal būta per ūmios. Tačiau jau metai iš metų duktė jai kaip peilis. Tik pagalvok: aš savo kūne ją nešiojau. Ir gimdydama kenčiau.

– Ir štai kas liko iš mano gyvenimo, – skundėsi jinai. – Ar aš pamąsčiau apie tai, jauna būdama...

– Mudviem tuo tarpu bus pakeliui, – nukreipė vyras kalbą.

Ir juodu vėl ėjo. Buvo visai sutemę. Iš pypkės retkarčiais švysteldavo smulkių kibirkščių ir čia pat

užgesdavo. Kai tarpais vėtra prikimdavo, apačioje buvo girdėti duslus upės ošimas. Girgždėjo ir švilpė gluosniai. Daugiau nieko aplinkui čia nebuvo. Ir juodu buvo vieni naktį, laukuose be žolės ir be javo. Teresė pasakojo savo vargą, visus savo ilgus metus, pilnus darbo ir rūpesčių. Ir kokia senatvė! Diegliai, kosulys, o mirtis vis gaišta... Ir pastogės nėra... Žmogus klausėsi atidžiai. Jis kalbėjo moteriai gerus ir senus žodžius, kurie smelkiasi tiesiai į širdį. Priešais labiau sušniokštė.

– Štai ir giria, – tarė keleivis. – Tu, močiute, eisi lig ąžuolo su nutrenkta viršūne... Ar žinai jį?

Kur ji nežinos! Tik pirmai buvo susisukus jai galva, kad jautėsi lyg paklydusi.

– O iš ten keliu į kairę...

– Žinau, aš čia viską žinau...

– Sudie. Man reikia pamiške.

Ir juodu išsiskyrė.

Girioje Teresė atsiduso. Jautėsi ji čia lyg kokiam name. Vėjas šniokštė ir draskėsi viršūnėmis. O apačioje nebuvo to šėlimo. Tik retkarčiais įsiverždavo sūkurys. Tvokstelėdavo ir vėl dingdavo. Medžiai ošė ir gaudė taip didžiai, kad senelei darėsi ilgu ir šurpu. Ji mąstė, kad visi plačių girių žvėrys snūduriuoja dabar savo urvuose ir klausosi pušų ir liepų balso, kuris yra nuo amžių ir niekad neišblės. Ir paukščiai tupi savo gūžtose, pasikišę snapus po sparnu, susiglaudę ir per miegus čipsėdami tarpais.

Tik ji viena turi eiti. Ir sustojus mąstė: tokia silpna dar niekad nebuvo. Lazda rankoje drebėjo, lyg kieno purtoma. Jau norėjo šlietis prie medžio. Priglausti galvą prie tos kuplios liepos ir rymoti. Ilgai, ilgai rymoti, kol nutilis audrotis, kol liausis pušys siūravę ir patekės aušra, tokia rami ir gera.

– Ne, tau reikia Vincą rasti, – kalbėjo garsiai. – O čia ilsėdamasi tu amžinai nenuėisi.

Jos balsas buvo toks mažas, toks drebantis tarp pušų ir skroblių gaudimo. Moteris atsikosėjo, lyg drąsindamasi. Pakėlus lazda, grabinėjo kelią. Priešais būta išsikišusios šaknies, viename gale nuvažinėtos.

– Būčiau suklypus, – tarė sau močiutė ir tarsi apsidžiaugė, nelaimės išvengusi.

Ji krutėjo kiek bepajėgdama. Taip sunku, taip sunku vilkti kojas. O kokia eikli, kokia greita buvo ji mažumėje. Ir išaugusi lakstė kaip zylė. Ji bėgtyne aplenkėdavo Jurgį, savo vyrą, kai tasai mergindamasis atjodavo. Kokius šviesius garbinius jis turėjo. Ir žodžiai jo: „Teresėle tu mano. Stirnele...“ Jei dabar nebūtų debesų, aukštam danguj mirgėtų žvaigždės. Ir sietynas šviestų... O paskui gimė jiems vaikai. Mirė jie, visi mirė. Tik ši viena liko. Kaip angis. Dievulėliau, visi mano sūnūs ir dukterys žemėj guli, tik toji viena gyvena. Ar aš regėsiu kada savo mažilėlius, aš, nusidėjėlė... Ir vyrą?

Viršum galvos sukliko paukštis. Teresė abiem rankom įsikibo į lazda.

– Tai bus kėkštas, – ilgą valandą lūkuriavusi, tarė.

Ji taip nenorėjo eiti. Širdis plakė vis lėtyn ir lėtyn. Štai ji plastelėjo taip nuvargusi, tarsi paskutinį kartą.

– Bet greit turėtų būti kryžkelė, – mąstė senelė.

Ji kraipė galvą stebėdamasi, drauge ir lazda svyrudama į šonus:

– Juk tiek laiko jau plunkiu...

Pažvelgė aukštyn. Dangus buvo juodas.

– Kuri dabar būtų valanda?

Ne, aukštai nei žvaigždės nemirksėjo, nei mėnulis nekeliavo. Gal dar anksti, o gal jau vidurnaktis, kada piktosios dvasios...

Nusijuokė jinai:

– Joms tokios senos manęs tikriausiai nereikia. Na, Terese, judinkis. Negi stūksosi lyg stuobrys.

Priešais telkšojo bala. Ją reikėjo pakrūme aplenksti. Erškėtis strigo prie sijono. Spyglis pradrėskė

ranką, ir truputį perštėjo. Iš medžių švokštimo jinai suprato, kad dabar patekusi į eglėną. Eglės, nukarusios ligi žemės, visados ją baugino. Rodos, po jų šakomis taip ir glūdi ar žvėris, ar žmogus, ar kokia dvasia.

Teresė skubėjo. Lazda badydama taką, ji žengė kiek begalėdama greičiau. Jautė, kaip plaukai lenda iš po skepetos ir sklaidosi ant akių. Ak, jos ir kasos nesupintos gražiai... Buvo šilta, kaip jėjus į pirkią, kurioj duona kepama. Smilkiniuose lyg švito, lyg ryškėjo kažkas neaiškaus – tai, kas pro miglas turėtų patekti. Ir pasivaideno senei, kad ji pluša dabar į dieną, kuri tuoj prasiskleis už šios tamsybės, prasiskleis tokia saulėta ir rami. Tik dar žingsnį, dar antrą... Ir ji treplena ir linksi kaip tas genys, kuris stuksi medžio žievę. Tarsi šauktų ją kas, taip tyliai ir sykiu galingai vadintų ją į save. Jos skara nusmunka ant kaklo.

Mąsto, kad ji turi atvykti laiku.

– Netinka man vėluotis ir nakčia bastytis, – kalba ji greitai.

Valandėlę tyli.

– Aš gi iš gerų namų esu, – taria jinai. – Tegu žemės nedaug, bet šitaip valkiotis...

Ir ji sustojo ir apsižvalgė. Jos akyse buvo šviesiau.

Ji suprato:

– Štai jau ir beržynas.

Teresė dairėsi aplink ir stebėjosi:

– Viešpatie, kokie balti kamienai.

Medžiai ošė savo giesmę, didžią ir amžiną. Senoji klausėsi, ir jai buvo taip gera čia rymoti ir girdėti tą iš tolybių, iš marių ir vandenių atklydusį švokštimą. Štai ji prisilytės beržui prie liemens.

– Kokia švelni jo žievė. Lyg vaiko delnukas, – kužda Teresė.

Jos keliai linksta, o galva svyra prie pilkosios žemės. Ir akys merkiasi. Tačiau tarp balkšvos beržų eilės, visai čia pat, ji regi dunksant kažką juoda. Teresė priėjo. Būta šakų – tokia didelė kupeta, kaip klėtis. Moteris atrėmė lazdą, trynėsi rankas ir iš lėto glaudėsi prie šio kūgio.

– Kas gi čia? – nustebo ji.

Rado ji skylę, tokią erdvią ir gilią, kad visas žmogus galėjai ten suljsti. Ir šilta joje, ir jauku močiutei. Ji atlošia galvą į stambią šaką, pasitaiso žagarus po savimi ir šnabžda sau, taip tyliai, tarsi bijotų ką prižadinti:

– Pagaliau ir aš namie.

Ji mąsto, nori kažką prisiminti, bet negali. Lauke, aplink kupetą, švilpia vėjas, čia garsiai, čia vėl toks apsilpęs cypauja. O toliau medžiai ošia ir ošia.

Ir ji mąsto ilgai, labai ilgai.

– Kas tai? – kužda ir stebisi.

Ji regi – tokios žalios lankos, ir jose gėlės taip dailiai žydi. Aure per veją ateina jie, visa jos gentis – ir Jurgis, ir visi jos vaikai, visi tie, kur mirė. Jie žengia susiėmę už rankų, ir ji jaučia, kad jie taip toli. Ir vėl mato, lyg ir pati tenai eitų, ranką padavusi Jurgiui. O jai taip gera, taip gera...

Jos galva svyra ant peties. Rankos sunertos ant krūtinės kaip meldžiantis.

– Aš... aš, Jurgeli... Mano vaikeliai... visi mes čia, – ji dar sumurmėjo ir užmigo.

Ir daugiau ji nepabudo.

ŠIAURIETĖ

Kodėl tu sakei man: tai mano sesuo; dėl to aš ją paėmiau už žmoną? Dabar ji štai tavo žmona; atsiimk ją ir eik sau.

Vieną ūkanotą rudens vakarą keliu iš Šmaikštyinės į Intiklės pusę ėjo žmogus, nulenkęs galvą ir protarpiais lazda ieškodamasis kietesnės vietos kojai, nes buvo tokia dumblynė, kad jo batai apsilė moliu ligi pat aulų viršaus. Kryžkelėje sustojęs, skaitė jis parašus ir giliai atsikvėpė, žiūrėdamas priešais save. Matyti jis nieko nematė, nes migla buvo taip tiršta, kad už poros žingsnių jau nyko medžiai. Iš tolo buvo girdėti ratai girgždant ir storas balsas ūbaujant: „Na, bė-ėri! O, juodi-i!“ Už šėmo rūkų klodo ramiai bliurzgė purvynas nuo ratų ir kanopų. Po valandėlės ėmė ryškėti du pilki šmorai vidury kelio. Lėtai ir sunkiai nėrėsi arklių galvos, įtemptos piršys ir šlapios nugaros. O toliau, ant maišų, išskėtęs kojas, botagu švaistės ūkininkas ir vis šaukė. Jo balsas skambėjo tuščiai ir dusliai, tarsi jis rėkautų iš kokios statinės. Arkliai klimpo ligi pilvo. Jie alsavo garsiai, pūškuodami ir įsirežę traukė vežimą, kuris čia kilo į viršų, čia vėl grimzdo ligi ašių. Pamatęs praeivį, atsirėmusį į rodyklę, kuri kelią pirštu dūrė kažin kur į debesis, ūkininkas pliaukštelėjo botagu, užkopė aikštelę kryžkelėje ir suriko: „Tpruu!“ Arkliai pro šnerves išpūtė garų srovę, nupurtė nugaras ir kramtė žąslus, žiūrėdami į žmogų prie stulpo. O jisai iš lėto rūkė pypkę, tarpais laikė ją saujoje sugniaužęs, su atkištu kandikliu į lūpas ir atrodė susigalvojęs ir pavargęs.

Jis tarė ūkininkui:

– Ar toli nuo čia į Avižius?

Anas atsakė:

– Svetimas esi...

– Taip.

– Iš kalbos tuoj supratau. O dėl tų Avižių – jų gi yra du. Tai pas katrą nori: Joną ar Augustą?

Keleivis sumišo.

– Jonas gyvena arčiau upės... – aiškino žmogus iš ratų.

– Turi jis tarnaitę iš šiaurės, Oną vardu?..

– A, žinau, žinau! Tai bus Augustas. Jo namai į girios pusę... Tik, broleli, mes ją vadiname Adele, ir ji dabar – ne tarnaitė. Oho!

Žmogus nustebęs atšlijo nuo stulpo.

– Teisybė, jos vardas Adelė, – atsakė jis.

Ir nusijuokęs pridėjo:

– Turėčiau geriau už kitus žinoti.

– Taigi, jei nori pas Augustą, eik tiesiai per dobilienas. O tenai rasi lieptą per upelį. Perėjęs laikykis kairės pusės, kol pamatysi naują pirkią su žaliomis langinėmis.

– Dėkui.

– Likite sveiki. Na, juodi...

Arkliai pakūprino nugaras ir sykiu puolė pirmyn. Vežimas lengvai nuriedėjo nuo aikštelės ir vėl pliurpė dumble.

Likęs vienas, keleivis neskubėdamas, apsimąstydamas kaleno pypkę į rodyklę. Kelios žarijos nukrito ant žemės ir tuoj užgeso. O jisai kraipė galvą ir stebėdamasis murmėjo: „Ji dabar ne tarnaitė... Kas jai galėjo atsitikti – ar ją nuo darbo pavarė, ar...?“

Sunkiai žengdamas, jis nuėjo gličiomis dobilienomis. Visa žemė buvo drėgna, lysės – papluktos nuo vandens. Gilios karvių pėdos buvo skersai ir išilgai nutryptos visoj dirvoj, o anoj vietoj styrojo kuolas su grandine. Lygiais protarpiais linguodamas, žmogus žvalgėsi į smulkias, avių išmintas duobes, į juodus, sumirkusius ir tarsi apipuvusius stagarus.

Už dobilienos žemė buvo nuokalni, ir lomoje būta pievų. Jos dabar telkšojo kaip didelė bala.

Vietomis ant vandens paviršiaus plūkėjo žolės kuokšteliai, o aplinkui jau gulė sutemos ir artinosi naktis. Kairėje pusėje bliovė karvė. Ji turėjo būti netoliese, tačiau nei jos, nei jokios gyvos dvasios aplinkui negalėjai matyti. Kaime lojo šunes, girgždėjo svirtys, smarkėjo žmonių šauksmai. O visus juos viršijo vis garsėjęs staugimas. Tai turėjo būti kuliamoji mašina, kuri baigė savo dienos darbą. Ji staugė, tarpais pritildama, tarpais vėl stiprėdama ir niršdama. Nykus jos balsas skleidėsi šiame ūkanų pasauly – ir slėgė. Susyk kuliamoji dar didžiau subaubė, paskui ėmė dusti ir nutilo.

Keleivis apsižvalgė. Jis niekaip negalėjo rasti pievos galo. Žiūrėjo, gal pamatys kur gluosnį ar balkšvesnę upelio vagą. Jam net pasirodė, kad jis suka lyg kokiam katile, vis toj pačioj vietoj, ir karvė vėl subliuvo kairėje pusėje.

– Jau beveik ir naktis, o aš vis turškiu po tą balą – jis kalbėjo sau vienas.– Palauk!

Priešais kažkas tekšleno ir žliugsėjo vandeniui. Iš rūkų išlindo vyras. Jis vilkėjo skrandą, buvo vienplaukis ir basinirčias. Iš jo klumpių kyšojo šiaudų gniūžtė.

– Einu karvutės, – tarė jisai.

Ir sustojęs išpylė vandenį iš klumpių.

– Pasakykit man, kur čia bus Avižius. Augustas...

– Matote anakur lieptą...

Iš tikrųjų! Keleivis dabar įžvelgė tamsią lentą netoli savęs.

– O paskui...

Ir, nusakęs kelią, žmogus nusispjovė, iškeikė bjaurų orą ir karvę, kam ta „narus laido ir man gėdą visame kaime daro“. Jis vėl nužliugsėjo balomis, vis taikydamasis užsistoti ant kupsto ar kurmiarausio.

Lieptas rasti buvo nesunku. Vanduo upelyje bliurbėjo ir putojo mažais sūkuriais. Juoda šaknis, iš kažkur atnešta, laikėsi įsikibus į kuolą ir sūpavosi, retkarčiais smarkesnės vilnies pastūmėta į viršų. Lenta įlindo į drumzliną srovę. Toliau takas vedė į šlaitą ir žemė čia nebuvo tokia klampi ir tiži kaip vieškely ar dobilienoje. Svirtys viena po kitos liovėsi girgždėjusios. Kiemuose vis rečiau skambėjo žmonių balsai.

„Jau apsišėrė“, – galvojo vyras ir žengė lėčiau. Jis mąstė apie tą šilumą, kuri jį tuojau pasitiks, apie tuos išsiskyrimo metus ir mielą veidą. Takas ėjo tarp gluosnių, kurie krapnojo ant milinės, o keli stambūs lašai įstrigo jo ūsuose. „Dveji metai, dveji metai!“ – jis kuždėjo sau ir uodė dūmų kvapą. Jis žengė greičiau. Sustojo prie vieno ūkio, įsižiūrėjo į trobas, sustojo prie antro ir, papurtęs galvą, tarė: „Ne tas“. Gluosnių takas baigėsi ties vienais prakilais vartais. Kiemas buvo tuščias. Iš būdos išlindo juodas šuva, labai nerangiai amtelėjo ir be pykčio žiūrėjo į nepažįstamąjį. Taip, pirkios būta naujos, bet kas ten tamsoj sužiūrės, ar čia langinės žalios, ar ne. Tik širdis – toji taip ir sakė, kad čia gyvenama Augusto Avižiaus.

Keleivis pasuko ne tiesiai į duris, bet atsistojo už medžio ir žvelgė į pirkios vidų. Šviesa veržėsi pro ūkanas, kurios šėmu ratu gulė ties langu. Prie lubų prikabinta žibėjo lempa ir iš lėto svyravo į šalis. Atgręžęs nugarą, užsikniaubęs ant stalo, kažką knibinėjo žilas vyras. Kitas, jaunas ir garbiniuotais plaukais, sėdėjo prie lopšio ir supo jį basa koja. Ant vąšio užnėrus siūlus, apysenė moteriškė suko virvaitę, o raudonžandis berniukas šokinėjo į viršų ir jautėsi patenkintas, kai siūlai nusileisdavo žemyn ir pagriebdavo jo plaukus.

Vyras pakėlė galvą nuo stalo ir kažką sušuko. Į jo balsą prasivėrė virtuvės durys. Žmogus, buvęs už medžio, krūptelėjo. Kai moters galva vėl dingo virtuvėje, jo akyse stovėjo ir tie skruostai, ir tas smakras, ir užpakaly surišta skarelė. Dar valandėlę palaukęs, nuėjo į priemenę. Iš plonų šviesos ruožų jis numanė, kurioj vietoj esama durų, ir grabinėjo sklendės.

Pirkioj prabilo:

– Ten yra svečias.

– Atidarykit, – tarė kitas balsas.

Lengvi žingsniai pribėgo prie durų, jas pastūmėjo ir vėl spruko atgal. Jas atidarė berniukas, kuris nustraksėjęs atsistojo gale stalo, netoli žilojo vyro. Keleivis priemenėje trepsėjo į grindis: kad bent kiek nudaužius purvą...

– Vincuk, duok svečiui ražą, – liepė moteriškė, kuri liovės sukus virvaitę ir ją dėjo ant ratelio.

Vincukas susiraukė ir, lyg kieno stumiamas, lėtai ėjo į priemenę ir ištraukė iš kampo šluotą. Padavė ją žmogui nieko nesakydamas, šnairavo į jį ir vėl grįžo atgal.

Iš pirkios tarė vaikas:

– Ką jūs ten – bus gerai...

Šie žodžiai buvo pasakyti svečiui. Jis peržengė slenkstį ir pagarbino Dievą. Į jo balsą atsiliepė moteriškė nuo ratelio ir vaikas lopšy. Mažasis, valandėlę pasiraukęs, vėl nutilo ir taikstėsi migti, pavydžiai apsižiojęs buteliuką pieno.

– Ar čia bus Avižius? Augustas... – teiravosi žmogus.

– Tas pat, – atsakė nuo stalo. – O ko norėsit?

– Mat aš... aš dėl jūsų tarnaitės...

– Uf, – garsiai pasakė vaikas prie lopšio ir ištiesė abi kojas į aslą.

Nustebęs ateivis permetė jį akimis.

– Petrai, tylėk, – pasakė moteriškė. – Juk jis iš tolo ir negali visko žinoti.

Ji atsisuko į žmogų, kuris, nežinodamas ką daryti, kepurę pasikišo po pažaste, bet, pajutęs tuščias rankas, vėl ją pasiėmė ir, kietai sugniaužęs, laikė abiejose saujose.

– Ar tik nebūsit Adelės brolis? – prašneko ji.

Žmogus nusišypsojo. Taip, jis Adelės brolis.

– Stasys vardu?

Taigi, Stasys!

– Nusiiimkit milinę, – kalbėjo senis Avižius. – Kabinkit ją tenai ant vagio... O dabar sėskitės kur nusižiūrėję.

Stasys atsisėdo netoli stalo, ir berniukas pasitraukė tolyn, stebėdamas sunkias ateivio rankas, sunertas ant kelių. Ūkininkas vėl užsikniaubė ant stalo ir skaptavo klumpę, protarpiais atsigrėždamas į svečią, lyg ieškodamas žodžio šnekai pradėti. Petras vis tebesėdėjo prie lopšio, rankas giliai subrukęs į kelnių kišenes, ir atrodė išdidus, nepatenkintas.

– Einu pažiūrėti vakarienės, – tarė moteriškė.

– Ir pašauk Adelę, – atsiliepė Avižius, – jiedu taip seniai matėsi.

Berniukas nusekė paskui ją į virtuvę, ties durimis dar sykį ištyrinėjo Adelės giminaitį. Jis į suveltą savo galvutę gerai įsidėjo purvinus jo batus, didelę ir ant akių užgriuvusią kaktą ir juodą, baltai dryžuotą skarelę ant kaklo. O, jis turės ko papasakoti jaunajai virtuveje!

Iš puodo garai kilo į lubas, šen ten susimesdami į stambius lašus. Prie girnų, ant paristo maišo bulvių, sėdėjo Adelė, atlaši, sudėjusi rankas ant kelių. Ji žiūrėjo priešais save pro mažą, tamsos apsemtą langelį, už kurio juodavo sodas ir naktis. Buvo tai jauna mergina, su įtemptais plaukais ant kaktos, su ryškiais žandikauliais ir kiek įkypiomis akimis, kurios dabar buvo nukilusios kažkur toli, kad išsyk nė nepajuto senosios su berniuku. Staiga ji susigriebė, pašoko nuo maišo ir sumišusi įsikibo į savo prikyštę. Pamačiusi, kad senoji stebi, nuraudo ir baugščiai ieškojo kažko girnose. Beversdama ten maišus ir skarmalus, ji grįžtelėjo atgal. Moteriškė stovėjo prie puodų, menturiu maišė troškę, o greta jos stypsojo Vincukas, žadėjęs tiek pripasakoti apie svečią; nūn jis dairėsi čia į vieną, čia į kitą moterį, lyg jautė ką nors negro.

– Ar nežinai? – atsiliepė Avižienė ir, susiradusi puodkėlę, nukėlė bulves nuo ugnies.

Liepsna pro skylę pasišokėjo į viršų, nušviesdama lubas, jau spėjusias pajuosti nuo garų ir dūmų.

Adelė pasuko girnų akmenį, kuris sudūzgė lygiu balsu. Ji vėl nukaito. Juk jai nereikėjo prasidėti su tomis girnomis! Rankove nusitrynė prakaitą nuo plokščios nosies, atsikreipė šonu į senąją ir pasakė:

– Aš tuoj rasiu.

Iš ramių ir šaltų moteriškės akių ji pažino, kad be reikalo išsisukinėja. Toji Avižienė, kuri keptuvėn pjaustė lašinius, spirgančius ir spragsinčius, gali dar dievai žino ką pamanyti. O gal ji suprato, gal tikrai jau suprato?...

– Brolis atvažiavo.

– A, o! – šuktelėjo Adelė ir, griebusi medinį kibirą, išbėgo į priemenę tardama: – Dar vandens neparnešiau.

Vincukas, uosle smaguriaudamas svogūnus ir gretindamasis prie gražiausiai apkepusio spirgo, atsiliepė protingo žmogaus balsu:

– Jaunoji... Hm...

– Na, na, seni...

Po valandėlės, į slenkstį kaukšėdama šliurėmis, grįžo Adelė ir kibirą pastatė ant suoloelio. Vanduo kliūstelėjo į šalį, nutikšdamas ant grindų. Ji tarė, žvalgydamasi aplink, tarsi dar kokio darbo ieškotų:

– Jūs ten valgykit, o aš šiek tiek apsiprausiu.

Avižienė išpylė spirgus su taukais ant troškės ir apsuko menturį dar kelias eiles. Įdavusi berniukui šaukštus, pati išsinešė košę, duryse paragindama:

– Tik negaišuok.

Likusi viena, Adelė nuo lango pasiėmė ūkanotą veidrodėlį, vietomis jau visai išsišėrusį, pasuko aukštyrą lempą ir atidžiai žiūrėjo į save. Stipriau prismeigė kasą ir nutrynė suodžių brūkšnį nuo smilkinio. Sklastymas, perskirtas ties nosim, buvo baltas ir kaip tiesus takelis kilo į viršų tarp juodų plaukų. Jinai pasiseilėjo pirštą ir atsargiai prisilytėjo žemiau dešinės akies, kur buvo ruda dėmė. Ne, tegu Dievas pasigaili, ką ji padarė! Ir kodėl ji anksčiau neapsisvarstė! Už lango šaka tyliai tyliai pakleveno į sieną. Adelė vėl susidėjo ant kelių rankas, vienoje laikydama veidrodėlį. Sustirusi ji žvelgė į tamsybę, kuri, susimaišiusi su ūkanomis, gulė ant juodos žemės, ant namų ir sodų. Pirkioje terškėjo šaukštai ir dubenys. Buvo girdėti juokas. O jos vokai lyg pasitempė ir storejo. Ir ji kietai prikando apatinę lūpą, kuri ėmė drebėti. Buvo taip graudu, Dieve tu mano, ir ašaros tvenkėsi jos širdyje. Už durų jie ten erzėjo ir buvo linksmi. Jinai gi apsikniaubė ant girnų, ir jos pečiai krūpsėjo nuo verksmo.

Tuo tarpu aplink stalą dubenys tuštėjo ir žodis vijo žodį. Petras jau nesipūtė kaip iš pradžių. Jis pridėdavo kokį juoką prie senio ir svečio šnektos, o šiuodu buvo pačiam smagume: net Vincukas, sėdėdamas ant pariestų kojų, nespėjo visko įsidėmėti. Tik pamanykit! Tasai „jos brolis“, iš pažiūros toks sunkus ir nerangus, buvo geras žmogus ir žinojo daugybę dalykų. Tačiau kada jis veidu atsigrėždavo į žiburį, kairiajam žande buvo toks randas, kuris kvatojantis prisrūdavo kraujo. Vis dėlto kaip gudriai jis pasakojo apie tvaną. Tik pamanyk: papluko visi laukai it marios; žiemkenčiai prigėrė, ir duonos pristigo – reikėjo kam nors leistis į žmones.

– Aš tada sirgau, o Adelės sesuo raiša, tai ir teliko vargšei eiti...

Avižius alkūne pastūmėjo dubenį ir tarė žmonai:

– Pažiūrėk, gal dar ko rasi...

Ir jis vienas sau mąstė, nuo ūsų šluostydamasis bulvių likučius: „Kaip jie keistai šneka: Adelės sesuo! O jam gi ar ne sesuo?“

Avižienė atnešė sūrio, dešros ir ragino „netingėti“. Svečias iš kelionės buvo alkanas. Jis kirto smagiai ir tarpais vis dirščiojo į duris. Paskui išsiėmė pypkę ir prisikimšo ją tabako.

– Eisiu žarijos, – tarė jis, pakilęs nuo suolo.

– Ne, ne! – draudė senis. – Petrai, degtukų!..

Stasys nelaukė, kol anie ras jam ugnies, ir susigūbrinęs dingo virtuvėje. Blankioje šviesoje išvydo Adelę. Ji šoktelėjo nusigandus, o vyras apkabino ją didelėmis rankomis ir bučiavo į plaukus, į skruostus, į lūpas. Jis jautė ją, tokią mažytę, krūpsinčią ir murmėjo: „Onute, Onute...“ O jinai atsargiai rėmėsi į jo krūtinę, jautė šaltas misingio sagas prie veido ir sviro žemyn, lyg mėgintų išsprūsti pro rankų apačią. Ne, to nereikėjo: vyras ją paleido ir, žengęs atgal, juokėsi:

– Bet ir išgrožėjai tu čia, išdykėle.

Jinai atsisėdo ant maišo bulvių. Ar jis matė, kaip sunkiai ji kojas velka? Iš lėto taisėsi kasas, įsmeigė šukas giliau ir kimiai nurijo seilę. Ji pravėrė burną, ir į tą ženklą Stasys gudriai linktelėjo galva: taip, ir tu pračiulbėsi, mano burkuonėle! O ji nė pusės žodžio nepratarė, sėdėjo tik, rankas sunėrusi ant kelių, nugrėžusi akis į juodą kertę. Jis lyg susigėdo, kad jo noras neišsipildė ir kad ji tyli, ir iš reto pasakė:

– Seniai matėmės.

Kai ji tylėjo, jis dar primetė žodį ir susirūpinęs žvelgė į ją:

– Tau gi ir nubodo čia.

Ji tarė:

– Kaip Adelės sveikata?

– Ak, žinai, ji vis tokia... Žaizda neva užgijo, bet mergina taip ir liko raiša.

– Vargšė!

– Broniukas jau toks didelis.

– Gerai sudygo dantukai?

– Kaip voverės! O tau ar nebuvo čia sunku?

Ji nusijuokė, žiūrėdama į naktį: ne, jai nebuvo sunku.

Stasys atsisėdo ant girnų: iš viršaus ji atrodė tik vaikas šalia jo. Jis kalbėjo, linguodamas kojomis:

– Ir vis nerašei...

Jinai neatsakė.

– Mes su Adele šnekėdavomės, šnekėdavomės apie tave. Manėm, kad tau blogai...

– Ak! – prabilo ji ir vėl pasitaisė šukas.

– Oho! – sušuko Stasys.

– Kas? – bailiai pakėlė ji akis.

– Žiedas – auksinis!

– Ar nežinojai?

Ji pažvelgė aukštyn į vyrą, sumišo ir raudonuodama pažėrė užkulniu skiedrą. Pro pūsterį nukrito žarija ir geso pelenuos. Kamine buvo girdėti užiant ir cypaujant – taip iš lėto ir neramiai.

– Ko nežinojai? – jis kalbėjo, stipriai sugniaužęs girnų lentas ir vis supdamas kojas...

– Dieve tu mano! – nedrąsiai pasakė jinai. – Ne, ko čia tau rūpintis... Ir aš niekad nesirūpinau, nors ir kažin ką dariau. Aha, tą žiedą nusipirkau per Kalėdas: gavau algą su priedu.

– Bet mudu kunigas surišo su sidabriniais...

– Nėpyk, Staseli: aš aną prapuldžiau.

Jos balsas drebėjo ir duso.

– Kokia tu vėjas! – nusijuokė jis.

– Baisi vėjas.

– Ne, kaip galiu ant tavęs pykti. Aš ligi grabo lentos ant tavęs nėpyksiu.

Jis kalbėjo atvirai. Akis buvo nuleidęs į Onos skląstymą, į jos pečius, kurie čia kilo, čia vėl sviro žemyn. Susigėdęs nukreipė žvilgsnį nuo sterblės, ligi kur atklydo, sekdamas rankas, ir prašneko:

– Kai pamatau, kad tu iš pradžių taip ožiavais, sakei neisianti už manęs... O aš tave jau seniai seniai, kai tu dar maža buvai... Ir jei ne tėvai...

– Taip, jie viską padarė, – atsiliepė ji kietai.

Stasys nepastebėjo to kartumo jos balse. Jis plepėjo, klysdamas į senas dienas ir į gerus atsiminimus:

– Aš žinau, kad negalėjau patikti: ir nedailus, ir senas, ir... ir... Gal tau ir truputį ankšta buvo pas mane...

– Nekalbėk taip...

– Taigi taigi... O aš geriau ir nenorėjau, ir nenorėsiu... Matai – apsigalvojai, ir šiaip taip gyvenom.

– Aš nieko negalvojau, – beveik atsikirto jinai.

– Kaip tai?

– Liepė – ir ėjau. Skurdžiams tėvams vis kad geriau kur įkišti dukterį.

– Jie bent ramesni pas Dievulį nuėjo...

– Bet kas man bus dabar?

Sulig tais žodžiais Ona pakilo nuo maišo bulvių ir nusipurtė prikyštę, kurioje tačiau nieko nebuvo. Priėjusi atsitūpė ties ugnim ir žarstė nuodėgulių žarijas. Jos trupėjo, dužo ir biro žemyn į pelenus, kurie dabar buvo lyg žvaigždutėmis nusiųstą.

– Nesuk galvos, – prabilo Stasys. – Žinai, sunkmetis jau praėjo. Rugiai žaluoja kaip žaliavę, o pagiry išroviau kelmus ir išplėšiau pievą: naujoj dirvoj gražiai augs linai. Vėl galėsi dainuodama krauti vežimus ir būti ponija savo namuose.

– Ne, ne, – ji kuždėjo.

– E, tu kvailiuke, kas tau šiandien?

– Nieko... Aš visados tokia buvau.

Jisai dusliai bildeno užkulniais į grindis. Pelė tyliai sucipo kertėje, tarp šluotų ir žarsteklių. Dideliu akmeniu prislėgta, kampe gumšojosi statinė, pilna kopūstų, iš kurių buvo prasimušę drumzlinos putos. Durimis nusirito garų lašas, nudriekdamas gelsvą pėdsaką.

Stasys atsistojo.

– Net kojas paskaudo, – tarė jis.

Priėjęs suėmė Oną už pažastų ir kėlė juokdamasis:

– Na, op! Visai į žemę suljisi.

Jinai, tokia nejautri, davėsi pastatoma. Nukarinusi galvą, žvelgė į savo šliurių galus, į varines vielas, kurios žvilgėjo pro purvą. Vyras vedžiojo pirštu jai per siulę pečiuose ir nuilsusiu balsu šnekėjo:

– Onele, tu nebūk tokia...

Jinai krūptelėjo: ką gi jisai žino, jeigu nusiminė? Taip, jis ilgą kelią čionai ėjo, brido per dumblą ir džiaugėsi, o rado ją niūrią, su ašaromis „už pirmų durelių“, kaip čia žmonės sako. Ne, Dievo valia, kaip ten vėliau bus...

Ir ji staiga atsisuko, patekšlino jam per rankovę ir kalbėjo, knibinėdama jo sagą ant krūtinės ir nežvelgdama jam į akis:

– Eik į pirkiją. Aš čia apsitriūsiu ir...

– Tu gi dar be vakarienės!

– Aš knėptelėjau porą kąsnių. Kiek tokiam žiogui reikia.

Tai sakydama, ji galvojo: „O ir meškinas jisai, apsaugok Viešpatie!“

– Dabar marš! Pasišnekėk su žmonėmis, kol ateisiu. Jie geri, labai geri man buvo...

Stuksendama jam į nugarą, stūmė jį iš virtuvės ir duryse susitiko su Avižiene, kuri, lydima berniuko, nešėsi dubenis ir šaukštus.

– Mamyte, aš juos sumazgosiu, – tarė Ona.
Stasys atsisuko į ją, lyg prikaišiotų: kokia ji tau mamytė?
– Gerai, – pasakė senoji ir grįžusi sėdos prie ratelio, kuris vienodai burzgė pirkioje.
Gale stalo Petras skaitė laikraštį, o Avižius sėdėjo nieko neveikdamas, su pypke dantyse.
Susimąstęs pamaži pūtė dūmus.
– Tai jau atsišnekėjot, – prabilo jis į Stasį.
– Tolei nesimačius...
– Taip taip... Ir šitokios permainos...
– Kokias permainas dėdė turi galvoj?
– Lyg nežinotum! Senos gi jau jos... Ir jau šio to davė...
Klatingai prisimerkdamas, jisai žvelgė į lopšį, kur miegojo vaikas, kumštukes suglaudęs prie ausų, o paskui – ir į sūnų. Šisai pro laikraščio viršų dirstelėjo į tėvą ir vėl pasislėpė nurausdamas. Senis, kuone išdidžiai mosuodamas rankomis, kaip žmogus, pilnas visokių gėrybių, kalbėjo svečiui:
– Ar ji patenkinta?
Stasys pritarė, linktelėdamas galva.
– Ir aš taip sakau. Kur ji ras geriau! Teisybė, iš pradžių buvo nepratus: jai ir grėbliai ne kaip reikia, ir arkliai ne taip kinkomi. Tačiau paskui... Vaje, kokia darbininkė!
– Ji netinginė!
– Na, tu brolis ne brolis jai, giminė ne giminė man, o aš vis tiek pasakysiu: tik ji atrodo tokia lengvapėdė... Ir dabar, kai gavo daugiau valios, žiūrėk, nei iš šio nei iš to ims ir padarys ką nors...
– Visuomet ji tokia... Kaip paukštė.
– Aš ją ir mokydavau tarpais: Adele, sakau, taip ir taip... O ji man: tėveli, kam čia sukti sau galvą – padarei, ką nori, ir baigta. Ne, ji nemoka apsigalvoti.
– Tai kad mūsų krašte daug tokių, – nusijuokė Stasys.
Jis negudriai pasiražė, nes savo dvasioj jautė keblumą: ar čia papročiai kiti, ar kokis galas, kad šeimininkus tarnai vadina tėvais, kad į jį patį kreipiasi kaip į giminę. – Genys margas, žemė dar margsnė, – tarė jis sau ir brūžino koją į stalynas.
Jis įsižiūrėjo į Petro rankas. Jo veidas nusišvietė plačiu šypsniu:
– Dabar aš suprantu!
– Ką gi jau supranti? – truputį pašiepdamas jo džiaugsmą, dėstė sau Avižius.
– Aš vis kvaršinau savo makaulę...
Čia jis bakstelėjo sau į kaktą. Vincukas, kuris vėl jau buvo pirkioje, pasileido juoktis.
– ...kvaršinau, iš kur jums tas mažas ten lopšy.
– Žiūrėk tu jo! – linksmai dunkstelėjo Avižius kumštimi į stalą.
– Jau ir aš žinau, ogi jis vedęs!
Ir su palengvėjusiu atodūsiu jis nukreipė smilių į Petro ranką, ant kurios žibėjo jungtusių žiedas:
– Tai jo tas pypliukas.
Paskutiniai žodžiai buvo tarti apie vaiką lopšyje.
Laikraštis sučežėjo, žmogus už jo susikrenkštė ir subruzdėjo klumpėmis ant grindų.
– Aš visą laiką tau ir pasakojau, kad vyrukas susiviliojo... Ar tau Adelė neparašė? – klausė nustebdamas Avižius.
– Ne.
– Ir dabar nieko nesakė?
– Nieko.
– Na, ji, matyti, žada tave iš netyčių užklupti.

Stasys žiūrėjo į senį: į žilus ir trumpai pakirptus plaukus, į sveiką, skaisčiai raudoną veidą ir į gilius įdubimus abiejose liesos gerklės pusėse.

Tasai pasakojo:

– Dukteris išleidau, o Petras beveik kaip vienturtis – negi skaitysi tą bamblij, kurį Dievas senatvėje davė.

Jis numojo galva į Vincuką, kuris sumykė lyg oželis ir atsuko nugarą.

– O kad ji vaikinui patiko, ir pamaniau sau: bene aš su marčia visą amžių gyvensiu ir savo turtus į grabą susidėsiu.

– Teisybė, dėde, – pritarė Stasys.

Ratelis vienodai ir ramiai dūzgė. Virtuvėje buvo girdėti plaunant indus ir pliūskuojant vandenį. Kaimynijoj lojo įnirtę šunes.

– Tai ir pasakiau: daryk, kaip išmanai. Be to, mano vaikelio būta truputį per smilaus...

– Tėvai, tėvai! – sudraudė moteris vyrą, kuris kikeno ir patenkintas glostėsi sau krūtinę.

– Rėkiančios bėdos nepaslėpsi! Ir jisai mums juk giminė, beveik kaip brolis.

Stasiui buvo nesmagu: ko senis taip bičiuliaujasi! Ar tik nebus turguj truputį įkaušęs? Šitaip nusiraminęs, jis tarė:

– O jaunoji nesirodo.

– Ir tu išsiilgai. Sakau, ji – sparti mergina.

Petras sklaistė laikraštį ir protarpiais žvairavo į tėvą, tarsi norėdamas įspėti: galėtum truputį pritilti. Tačiau Avižius pasakojo:

– Tuoju bus ji čia. Galėsit vėl ūturiuotis, kiek tik norėsit. O pats ar ilgai manai pasisvečiuoti?

– Kur čia ilgai! Namie darbas laukia. Rytoj ir grįšim.

– Ar ne vienas atvažiavai? Su kuo grįši?

– Su ja.

– Kaip tai – ja?

– Ogi Adele.

– Su Adele? – net krestelėjęs, nuo stalo sušuko senis.

Avižienė pristabdė ratelį, tarp pirštų laikydama iš kuodo išpeštą vilną kuokštelį, o sūnus piktai sušlamštė laikraščiu, smarkiai priplojo delnu jį prie stalo ir iškošė pro dantis:

– Ir vėl!

Visi susižvalgė. Tik Petras buvo akis nuleidęs.

– Ar parašyta ką radai? – nedrąsiai pratarė motina.

– Taip taip, parašyta! – atsikirto sūnus, – leisiu aš jam Adelę vestis!

– Nepritiktų, – prisidėjo ir tėvas.

– Sykį jau liko, ir baigta! Giminės ten kokie, ar kas! – nirto Petras. – Jos vieta pas vaiką!

Tai pasakęs, atsilošė į palangę ir vėl užsiskleidė laikraščiu.

– Gal vėliau kada aplankys gimines ir pažįstamus – abu drauge atvažiuos, – vinguriavo senis. – O dabar viskas čia ant mūsų rankų, visi darbai...

Taip netikėtai... Kad bent iš anksto būtumėt davę žinią.

Jis klausiamai žvelgė į Stasį. Tas sėdėjo pasirėmęs ant alkūnių, rankas ant galvos susidėjęs taip, kad negalėjai matyti jo veido. Pečiai buvo iškilę į viršų lyg koksai gūbrys – dideli ir sunkūs. Ir štai tie pečiai ėmė krūpčioti ir kilnotis lyg iš giliai kur, iš vidurių, žmogų krėstų nuslėptas juokas. Senis, tarsi iš smarkios srovės išbridęs, smagiai pasitrynė rankas ir norėjo svečiui draugiškai patapnoti per nugarą, lyg sakydamas: matai, ir tu juokus moki varinėti. Tačiau jo ranka pastiro ore, jis pats nustebeęs prasižiojo ir nesuprasdamas apmetė saviškius.

II

Avižienė pakilo nuo ratelio, nukratė vilnų kuokšteles iš sterblės ir nuėjo į virtuvę. Adelės ji nerado. Jai pasirodė, lyg kas būtų suvarstęs duris iš lauko. Jinai įkišo galvą į tamsą ir įsiklausė, ar neišgirs žmogų alsuojant ar drabužius čezant. Sukurkė ant kopėčių miegojusi višta ir snapu suširpino plunksnas. Nuo aukšto kniauktelėjo katė, o jos akys žioravo ten viršuj. Moteris tarė sau: „Turbūt šunis lakina“. Valandėlę pastoviniavo virtuvėje ir, nieko nesulaukus, grįžo į šeimyninę. Žengdama per slenkstį, ji klausėsi, kaip Stasys sakė:

– Kas būtų galėjęs pamanyti, kad taip atsitiks.

Kalbėdamas jisai nežiūrėjo nei į Petrą, nei į tėvą, nei pagaliau į berniuką, kuris laukė kažko įdomaus, gal net baisaus ir buvo susikiurklinęs ant lovos.

– Bet lyg jums ne vis tiek, kur ji būtų išėjusi? – tarė senis.

– Kaip – išėjusi?

– Už vyro išėjusi.

– Tai ir pasakėte!

Stasys šiuos žodžius tarė taip staiga, kad visi į jį sužiuro. Ir jis žvelgė į kiekvieną paeiliui ir nesuprato, ką čia tie žmonės šneka.

– Aš galvojau, kad ji... kad ji tik taip sau... paišdykavo...

Ir droviai Stasys žiūrėjo į aslą.

Petras nuėjęs atsistojo gale pečiaus, sudėjo rankas už nugaros ir sukuždėjo motinai:

– Ką ji veikia?

– Šunis lakina.

Ūmai senis Avižius išraudo, trenkė kumštimi į stalą ir sušuko:

– Kas čia! Mes kvailiai kokie ar ką? Man rodos, man rodos... Sakyk gi pagaliau.

– Geriau nei man, nei jums patiems nieko nežinoti.

Ir svečias dirstelėjo į savo milinę ant vagio.

– Ne ne, pirmiau viską suvesim į tvarką...

O Stasys lingavo galvą ir murmėjo, pirštu braukdamas per stalą:

– Kaip ji galėjo ištekėti!

Vaikinas prasivėrė virtuvę, perbėgo akimis visas kertes ir vėl atsistojo gale pečiaus. Tuodu vyru prie stalo buvo pasisakę po keletą žodžių, ir dabar Stasys tarė:

– Dėde, ji gi – mano... Ir sūnus auga.

– Vėl pasaka, – gynėsi Avižius. – Juk ir pase buvo parašyta: Adelė Gervėčiūtė. Ar mes akių neturėjom, ar ką?

– Ne Adelė, bet Ona.

– Ona! Kliedi, ar ką?

– Ne, dėde... Aš galiu viską jums išaiškinti.

– Klausom, klausom, – nepatikimai numykė Avižius ir sąmokslininko žvilgsniu susimetė su motina ir sūnum.

Tuodu stovėjo nusigandę. Lauke vėjas krepstelėjo langinę, ir visų akys susmigo į stiklą. Rodos, kad juoda ranka būtų pamažėle klebenusi ir atsargiai, bet įkyriai brovusi į kambarį.

– Vėjas kyla, – prasitarė motina ir atsisėdo prie lopšio.

Kūdikis alsavo lygiai ir greitai. Ant kaktos jo plaukai buvo sulipę, o jis pats gulėjo įsirėžęs, dešinę rankutę atmetęs nuo savęs.

– Kai ištiko liūtys ir badas, – kalbėjo Stasys, – iš mūsų krašto daug kas išėjo į pietus – merginos, vaikinai, net piemenys. O mes gyvenome trise ir matėm, kad reikės skirtis. Aš ką tik buvau persirgęs plaučių uždegimu. O Adelei ta koja. Tada žmona ir sako: „Bobos, žinoma, niekas nenorės samdytis, bet mudvi su seserim iš veido – kaip viena. Imsiu jos pasą – kas čia besugaudys“. Mums atrodė, kad taip ir bus gudriausia. Tai ir išėjo, vargšėlė...

– Betgi prieš vestuves rašėm jūsų klebonui, – prabilo Petras.

– Jeigu teiravotės apie Adelę Gervėčiūtę, tai ir gavot apie ją atsakymą. Ir tas atsakymas buvo gražiai parašytas.

– Taip, gražiai, gražiai, – susierzinęs šnekėjo senasis. – O dabar bus dar gražiau.

Ir jis atsėdėjo gale stalo, atsilošė ir pasakė sūnui:

– Atvesk ją!

– Jos nėra virtuvėje, – nedrąsiai atsiliepė žmona.

– Kad ji man būtų čia! – neatleido Avižius. – Ji pati pasakys, ką padarė ir kur dabar eis. Ne mums ją teisti: Dievas ją nuteis, jeigu čia teisybė.

Sūnus užsimetė skrandą ant pečių ir smarkiai žengė į priemenę, lyg sakydamas: „Juk ji negali dingti kaip kokia adata“. Durys į kažką atsimušė, ir priemenėj aiktelėjo žmogus. Geltonas šviesos takas puolė ant Onos, kuri ten stovėjo, užsidengusi kairę akį.

Petras įsivedė ją ir tarė:

– Mama, duok skudurą.

Ona atsakė:

– Ne, man nieko nereikia...

– Vaikeli, ką čia niekus kalbi, – subarė ją senoji. – Ar labai susimušėi?

– Ne, mama, nelabai.

Jos gerklė priduso, kai ji tarė „mama“. Stovėjo prie staktos nedidukė, su ilgu ir pažemėj išsiskėtusiu sijonu, kaip ir pridera ištekėjusiai moteriai. Ji, matyt, buvo apšalusi priemenėj, ir tarpais nupurtydavo ją šiurpas. Stovėjo dabar ten ir pasakojo kaip mergaitė, kuri grįžo iš svečių ir žino daugelį naujų dalykų.

– Ir viskas čia teisybė, ir aš nežinau dabar, ką veiksiu.

– Ona... – buvo betariąs Petras.

Jinai mostelėjo ir vėl lygiu balsu, tarpais pridusdama ir atsikvėpdama, šnekėjo:

– Aš nenorėjau grįžti atgal. Kam jie mane privertė? Eik, eik už Stasio. Kvaile tu, bene geriau kur rasi! Liepė, ir ėjau.

– Bet šitaip padaryti! Tu nė Dievo nebijai! – graudeno senis.

– Dievas gi mane pažįsta, – tarė ji.

– Keista šneka... Bent būtum apsigalvojus.

– Kaip aš galiu galvoti!

– Vaikeli tu...

– Ne, aš nesu vaikas, aš du sūnus pagimdžiau. Kur jie pasidės, vargšeliai! Ir dar pasakysiu jums, kad man lyg ir šviesiau pasidarė, kai išėjau iš namų. Stasy, tu nepyk ant manęs.

Stasys tylėjo. Petras klausėsi, šalia stovėdamas, ir pažino šitą nerūpestingą, negudrų ir atvirą čiauškėjimą, kurį sunku buvo suprasti, kaip lygiai nesupranti, ko paukštė čiulba ant šakos ir kodėl pakilusi tupia ji ant vejės.

– Ir dar noriu pasakyti, – ji kalbėjo, – man rodėsi, kad esu taip toli, lyg kitame pasaulio gale – argi kas eis manęs ieškoti...

– O ir atėjo, – pasakė motina.

– Taip taip, atėjo... Ir ką bepradėsime? – pritarė senis Avižius.

Jis laukė, žiūrėdamas į sūnų ir Stasį. Kai juodu tylėjo, pats nusprendė:

– Pas Dievą parašyta: ji priklauso pirmajam...

Petras sukryžiuo ant krūtinės rankas. Jis suprato, kad jį ištinka prapultis, tačiau šiuo metu nejautė nelaimės dydžio nė šiurpo. Visos tos šnekos jam atrodė lyg kažkas netikra, ir jo mintyse šmėksojo tolima viltis, kad kažkokia stipri ranka nustumtų tą siaubą, kuris tyko iš visų pusių. Atsirėmęs į sieną, laukė to kažko, pats nenuvokdamas, kas tai būtų: ar ūmus trenksmas, ar iš tų nakties ūkanų nejučiomis atslinkęs šviesos pluoštas.

Stasys rymojo ant stalo, nukarinęs galvą. Jis bijojo žvelgti į tuos išgąsdintus veidus ir akis, kad jo širdis nepasrūtų gaudumu. Dvasioje jis norėjo įsižiūrėti tolyn prieš save, bet nieko nematė ir nesuprato: buvo taip, tarsi po laukus ir pievas būtų nušniokštusi vėtra, išplėšusi medžius, pasėlius ir trobas.

– Tai pagalvok apie kelionę, – pasakė senis Onai.

Petras priėjo ir atsistojo šalia jos, lyg gindamas ją. Jisai suprato, kad ją meta iš namų – jai dabar čia tėvas neduoda nei vietos, nei darbo, nei žodžio. Norėjo užsistoti ją, prabilo „tėti!“, bet senis griežtai mostelėjo ranka, ir jisai nutilo.

Jinai atsakė:

– Aš neisiu ten.

Ji stovėjo už poros žingsnių nuo virtuvės durų, lyg ką tik būtų įžengusi. Rankas laikė sunarinius ties juosmeniu, truputį atkišusi priešais save. Antakis buvo paraudęs. O visa ji atrodė kaip vaikas, kurį pasišaukė tėvas: ar bars mane, ar ką sakys!

– Tu apsisvarstyk ir nesierzink, – mokė Avižius.

– Ne, aš neisiu.

– Gi tavęs čia niekas nelaikys – ką žmonės šnekėtų!

– Aš tada... tada...

– Tėti, – prabilo Petras, – nebūk toks...

– Ar ji tau žmona? Ji grįš ten, kur jos vieta.

Stasys nuleido rankas ant kelių:

– Aš jos neverčiu, dėde: juk matot, kad jai geriau be manęs.

– Tu neverti, bet Tasai verčia.

Ir Avižius pakėlė ranką į lubas.

– Ji dabar tiek mano, kiek ir kito.

– O ir neteisingai šneki, – gynėsi tėvas. – Ir kolei aš čia sėdžiu ir tvarką darau... Ne, jos kojai nėra vietos nei šioj pirkioj, nei kieme, nei laukuose.

Sūnus paraudo, nusikosėjo ir atsisuko į duris.

– Palauk, tu liksi čia, žiūrėsi vaiko ir ūkio, – pasakė senis.

– Aš gi negaliu jos palikti, – prabilo Petras. – Ir ką žmonės pasakys!

– Taip taip, jie turės ko šnekėti, jeigu abu pateksit į teismą.

– Bet išvaryti!

– Aš gi nevarau: išvažiuos su juo...

Alkūne stuktelėjęs Stasio link, jis vėl kalbėjo:

– Visi manys, kad su broliu pas gimines...

– Tada gi turėtų ir grįžti.

– Ne, vaike, ji negrįš: sakysim – susirgo tėviškėj ir mirė.

Motina giliai atsiduso. Ji visą laiką atidžiai klausėsi ir visų gailėjo: ir sūnaus, ir marčios, ir ateivio,

kuris jai atrodė iš visų nelaimingiausias. Jinai troško, kad visų akyse gerai išeitų: ir Dievo, ir žmonių, ir saviškių. Jai buvo aišku: sūnus negyvens su Ona. Bet kaip ją atitraukti, kaip išskirti ir viską gerai baigti? Ir štai vyras ištare tikrą žodį: „Mirė“. Kas čia besugaudys, kas jai atsitiko už tiekos mylių! Ji pažvelgė į marčią, kuri prasižiojo, lyg būtų išgirdusi ką juokingo ar netikėto. Ir iš jos veido, iš įstrižų akių numanei, kad ji stengiasi kažką suprasti ir nepajėgia.

– Mirti! – ji sumurmėjo.

Ji užspaudė už ausies pluoštelį plaukų, kurie buvo nuslinkę kairiuoju žandu.

Tėvas pasišoko:

– Na na, nebūk kvailutė!

Tačiau ji tarė, lyg apie ką kitą mąstyty:

– Aš juk nesakiau, kad su juo važiuosiu.

– Klausyk, čia ne tavo valioj liktis ar ne. Ir jei aš tau liepiu, tai liepiu ne dėl to, kad pykčiau ant tavęs. Tu buvai man ir senajai gera, niekados skerso žodžio nepasakei ir buvai sparti darbe ir namuose. Bet, vaike, tu pati apsigalvok ir suprask, kas tau belieka.

Tada ji tarė tėvui ir močiai:

– Dėkui jums, kad nei mušate mane, nei skaudžiais žodžiais barate. Pirmai aš maniau: jie rūstūs ir nepakenčia manęs savo akyse. Dabar matau: jūs visą laiką man buvote geri... Ir čia man vietos nėra... Ir nėra kur jau man prisiglausti. Dieve tu mano, kokia aš bjauri! Bet kodėl jūs manęs tada neįspėjote?

Ji tai kalbėjo iš lėto, rankas susiėmusi ties krūtine ir truputį linkčiodama, lyg kokį gandą štai skelbtų.

– Iš pradžių buvau supratus; kad jūs mane barate ir nekenčiate. Aš tada kursčiau save: tu jiems nepasiduok ir likis čia. Tegu jie tave išmeta, su lazda išvaro! O dabar aš pati išeisiu.

Sulig paskutiniaisiais žodžiais jinai visus apmetė akimis ir lyg apžavėta įsižiūrėjo į lopšį.

Staiga šoktelėjo ir nubėgusi pritūpė prie sūnaus. Ji glostė jo žandukus, marškinėlius, rankytes ir kalbėjo:

– Auk, auk didukas, tu mano pupūnėli... Aš tavo negera mamytė... Kas tave pačiūčiuos, tu mano vabalėli...

Ji kalbėjo taip švelniai, neatsidžiaugdama, o vaikas nepabudo, tik nusišypsojo per sapnus ir pasispyrė kojytėmis.

Pakilo jinai tokia rami ir, jau nieko nesakydama,ėjo į duris.

– Kur tu? – sugriebė ją ant slenksčio Petras.

Ji prisiglaudė prie jo, įsikniaubė į jo krūtinę taip tvirtai, lyg jau niekad neatsiplėš. Bet paskui atsistūmė nuo Petro švelniai ir neskubėdama, lyg neturėtų kur dėtis, ir sukuždėjo:

– Einu seklyčion – drabužių susižiūrėti...

Ji nusišypsojo, paglostė Petro ranką ir žengė į priemenę.

Jisai lydėjo ją akimis, kol ji susimaišė su šešėliais.

III

Motina pasuko ratelį, bet, lyg nusigandusi pakojos girksitelėjimo, vėl sulaikė. Siūlas nutrūko, įsisuko į špūlę, ir, nulenkusi žilstelėjusią galvą, jinai krapštė, ieškodama siūlo galo. Vincukas gulėjo ant lovos, įsikniaubęs į priegalvį, ir protarpiais trukčiojo visu kūnu. Stasys nekrustelėdamas žiūrėjo į skylę, likusią stale nuo iškritusios šakos. Tėvas, neturėdamas kur užkliūti, čiuptelėjo už dėžutės kampinėje, išsiėmė iš jos tabako kamblių ir juos pjaustė, peiliu čiksėdamas į skrynūtės antvožą, kur pats buvo išrėžęs arklį. Štai jis stuktelėjo klumpe į grindis. Visi sužiuro į jį, tarsi apsidžiaugę, kad tasai ką nors pasakys. Jis nieko netarė, tik susižėrė tabaką į saują, nors visai neketino rūkyti.

Už pečiaus, kur buvo daugiau šilumos, suzirezė nubudusi vėlybo rudens musė. Sušnero sieninio laikrodžio rateliai lyg atsidūsėdami ir išmušė... Vienas, du... Dar tik šešta valanda! Lauke vėjas klebena langinę. Petras įsiklausė į tą vienodą stuksenimą. Jam rodėsi, tarsi ten stovėtų ir girgždintų koks žmogus, nepažįstamas, iš toli kur atsibastęs ir niūriai stebįs kambarį, lempą ir juos visus.

– Reikia uždaryti ją, – tarė jis ir vilkosi skrandą.

Nustebę ir nesuprasdami anie žvelgė į jį.

Jis paaiškino:

– Langinę...

– Taip taip; barškės ji ten! – greitai prabilo tėvas.

Petras išėjo laukan.

Pūvančių lapų kvapas ir ūkanų oras lindo į nosį. Jautė jis drėgmę šaltai gulant ant veido ir rankų. Skverbdamasis pro žemas slyvų šakas, kurios lyg apgliaumijusios gličiai slydo pro skruostus ir brūžinosi į skrandą, jisai pateko į gėlių darželį. Aplink šviesius langus rinkosi ūkanos, panašios į dideles ir skystas pūsles. Retkarčiais dūsteldavo vėjas, toksai nusilpęs ir išvargęs. „Netrukus ims smarkiau pūsti“, – mąstė Petras ir uždarė langines.

Jisai negrįžo į kambarį. Stoviniuodamas sekė šokinėjančią šviesą seklyčios languose, čia didėjančią ir užgriebiančią vyšnios šakas lauke, čia vėl prigęstančią, retkarčiais užstojamą didelio žmonos šešėlio. Kur ji plunks nūn šiuo rudens keliu, mažytė! Taip, susirišė tą skarmalų gniutulėlį, su kuriuo prieš daugel dienų pasirodė šituose vartuose, susisklės dryžaskarele ir išeis. Ne, taip nebus! – nusipurtė jisai.

Langas užgeso. Tik silpnas atspindys nuslydo stiklu: žiburį nunešė į kitą kambarį, tenai, kur juodu miegodavo. A, tos brangios naktys! Už tos pertvaros buvo spinta su juodviejų drabužiais, kabojo ten šaukšdėtys su geresniais indais, nes durys čia siekėsi su virtuve. Buvo ir buteliukų nuo visokių negalių.

Grįžo, priemenėje užsidegė žibintuvą ir nusuko tvartų linkui. Reikėjo arklius nakčiai pašerti. Į durų girgždėjimą sužvingo sartoji ir, perkreipusi sprandą, žiūrėjo juodomis akimis į žmogų. Kertėje pakilo kumeliukas, ten nuo motinos užtvertas, ir, rąžydamasis, ilgas kojas atmetęs į šonus, jis kišo savo šėmą barzdą pro lentas, kad ir jo nepamirštų. Petras pylė maišę, o arkliai nekantriai stovėjo ir laukė, kada gaus snukius į lovį sukišti. Bėroji, sena ir pergudrusi, stumtelėjo galva į ir prunkšdama knaisiojo pašarą, bet ėsti neėdė: ji buvo nepatenkinta, ir vaikas tyčia ilgiau nepradavo, erzindamas gyvulį, kuris vis šnirpštė ir šniukštinėjo avižų ar miltų. Tada jis iš skrynios kampe ištraukė saiką su sėlenomis ir išbėrė jas arkliams, viską dar užliejęs vandeniui. Patenkinti, grandinėmis į rindą čerškėdami, arkliai ėdė ir knaisiojo, rinkdamiesi gardesnius kąšnius. Už sienos nubudęs subliovė ėrelis, o jam atsiliepė kitas toks pat plonas mekenimas. – „Gal du broliukai susišaukė nakčiai“, – pamąstė sau Petras. Ramu čia buvo ir gera – tarp juodų ir stambių šešėlių, įnikusių į maistą, sklindant gyvulių kūnų šilumai ir aštriam kvapui, o pro lentas nuo tvarto viršaus gumšant išsiveržusioms šieno gniūžtėms. Jis pirštu kuteno kumeliukui juodą lopą gale snukučio, timptelėjo už maišelio pasmakrėje ir tekšleno per karčius. Tasai rietė sprandą, pyko erzindamas ir vėl gerinosi.

– Na, vyreli, aš tavęs neprigausiu, – pasakė Petras ir įbėrė jaunikliui avižų.

Atsisėdo ant skrynios. Nieko jis nemąstė. Tik jautė, lyg greta jo kažkas stovėtų – ar daiktas, ar žmogus. Pro šalį pasikuždėdamas bėgo minutės ir žuvo tuose begaliniuose rūkuose ir naktų tamsybėje.

Buvo jį apėmus kažkokia gera negalia. Įsikandęs šiaudą, o žiburį pasistatęs tarp kojų, jis su patenkintu abejingumu klausėsi karvės mykimo, grandinių terkštelėjimo. Bėroji atsigulė, giliai ir sunkiai atsidūsėdama. Kiti arkliai baigė ėsti ir stovėjo, nukorę snukius. Į jo galvą grįžo visos geros ir

jaukios valandos, ir jis leidosi joms sūpuoti ir nešti save, apkabinimas po apkabinimo, užsimiršimas po užsimiršimo.

Ūmai jis apsisotojo ir įsiklausė. Aplinkui buvo tylu. Rodėsi, kad naktis, nematomi sodo medžiai ir tie mekenę ėreliai anapus sienos užkando žadą ir laukia kažko ateinant. Nukrėstas šurpo, Petras atsirėmė į staktą. Jis buvo tikras, kad štai išgirs žingsnius, artėjančius į šią tylumą.

Iš būdos išlindo Margis ir vos girdimai unktė.

Dabar Petras pastebėjo švysčiojant pirkioj ir priemenėj. Seklyčioj šokinėjo žiburys, o drauge su juo ir vyšnios šaka prie lango.

Motina šaukė išgąsdintu balsu:

– Petrai, Petrai... Viešpatie, ir tas dingo!

Tada jis atsišliejo ir paėjęjo porą žingsnių galvodamas: „Matyt, neranda josios. Mano, kad abu pabėgom“.

Motina pastebėjo žibintuvą ir šuktelėjo:

– Ar tu tenai?

– Aš, mama...

– Kinkyk greičiau arklius...

– Kas?

– Dar klausinės! – su baime sakė ji.

Sudejavusi „Dieve, Dieve“, sunkiai purvu brido prie tvartą. Naktyje sūnus nematė jos, tačiau jautė, kur jinai yra, kaip ji eina, rankomis prisilaikydama sijoną ir stodama į dumblą.

– Mama, palauk...

– Greičiau, vaike!

Jis girdėjo, kaip durys trinksi pirkioj, kaip ten šaukiasi vienas kitą.

– Ji, ji... – kalbėjo motina. – Kinkyk arklius... Daktaro...

– Jai kas?

– Ak, Viešpatie, ir pasidaryk man tu jai taip.

Petras suprato.

Dideliais šuoliais, šmėkščiodamas žiburiu, jis nušokavo į pirkį.

– Ji tenai, – Vincukas priemenėj jam rodė į seklyčią ir kaleno dantimis.

– Tu žiūrėk jo, – Petras liepė berniukui, išgirdęs pirkioj verkiant mažąjį.

Seklyčioj ant aslos buvo išmėtyti marškiniai. Už sienos sakė tėvas:

– Duok tą...

Didelis šešėlis slankiojo pro lentų plyšius ir darė, kas liepta. Ten, ant lovos, Petras išvydo savo žmoną. Avižius ją girdė iš dubens, o jinai buvo susitraukusi, kelius sulenkusi ir nejudėjo.

– Tėti... – patraukė jį sūnus už rankovės.

– Nieko, nieko, gal mes ją dar atgriebsim.

Ona staiga išsitiesė, metėsi ant kito šono kaip žuvis, vėl susirietė į kamuolį ir griebėsi už krūtinės. Ji unktė pro sukąstus dantis ir šaukė:

– U-u-u... motinėle, motinėle, gelbėk mane.

Tėvas atsisuko į Petrą:

– Greičiau daktaro! Renkis, o aš bėgu kinkyti. Motin, motin, eikš prie jos!

Bet sūnus palinko prie lovos: oda aplink Onos lūpas buvo nudeginta. Ir šitas kūnas – tąsomas ir draskomas...

– Dievulėliau tu mano, Dievulėliau, pasigailėk manęs.

Jinai šaukė tuo nekaltu balsu, kuris tiek sykių buvo nuskardėjęs ir šitame kambary, ir kieme. Petras

dairėsi, lyg nesuprasdama, kad ir paskutinį žingsnį ji nuėjo kaip vaikas – išgėrė nerūpestingai ir nežinodama, kas bus. Ne, ji viską, viską žinojo, šita mažoji.

Skubėdamas avėsi batais, rišosi skarelę ant kaklo.

– Tėveli, kunigėlį man! – prašėsi Ona.

Petras krūptelėjo: su šitais žodžiais jis pajuto, kad mirtis stovi už durų ir jau klebena sklendę. „Vincuk, Vincuk, – sakė motina, – bėk į Švirksčius ir prašyk, kad važiuotų kunigo“. Kieme varstėsi durys, prunkštė arkliai, o šuva nei kaukė, nei lojo.

Berniukas, suspausta širdim dėl šitos ištikties ir dėl tamsos, išbėgo į kaimyniją, o kai jo klumpaitės klimpo į dumblą, paėmė jas į ranką ir pasileido basas.

– Jau pakinkyta, – iš rūkų pasigirdo tėvo balsas.

Sūnus nuo vagio ties galvogūliu kabinosi kepurę. Iš lovos sekė jį baugščios ir kenčiančios akys.

– Petruk, tu neminėk blogai manęs, – prabilo jinai, taip nedrąsiai, lyg maldaudama.

Jis sukando lūpas ir papurtė galvą. Viešpatie, kokia tu man gera buvai!

Ūmai jisai priklopo prie jos patalo, prisiglaudė prie jos krūtinės, ir akimirką juodu buvo taip arti ir tokie neperskiriami kaip niekad. Kada jisai pakilo ir nusigręžė eiti, jo žmoną vėl ėmė tampa.

Ji šaukė:

– Petruk, Petruk!..

Ji sugniaužė sau krūtinę, lyg norėdama iš ten išplėšti skausmą.

Luktelėjus, kol Ona aprimo, jisai išėjo.

Tačiau klyksmas vėl prasiveržė pro nakties tamsą. Laikydamas įtemptas vadžias, Petras žiūrėjo, ar neišeis kas iš pirkios. Paskui suplakė arklius ir, spengiant ausyse žmonos klyksmui, išlėkė iš namų. Jis vijo arklius tuščiu keliu, ir jam rodėsi, kad medžiai krūptelia, kad iš rūkų tiesiasi nei žmogaus, nei žvėries rankos ir genasi paskui jį, o nuo šakų suplazda dideli šikšnosparniai ir sklendžia viršum galvos. Ten švystelia žiburys, suloja šuva, ir vėl jis vienas skuba ir skuba...

O kaimynai rinkosi į jų namus, vyrai tokie rimti, moterys su juodais sijonais ir tamsiomis skarelėmis – Dievo pasitikti. Jie žengė per slenkstį, garbino Viešpatį, ir vieni likosi čia, o kiti tyliai slinko į seklyčią, kur lovoje tūso Ona šaukėsi Jėzulinio – kad ją gelbėtų ir jai dovanotų.

Švirksčių dėdė pakilo nuo stalo ir pasakė:

– Aš negaliu... Gaila klausantis.

Ir jis dairėsi po kertes, įsižiūrėjo į giesmyną ant langinės ir stebėjosi šventąja Katarina, kuri vienoj rankoj laikė verbą, o antroj – pusiau lūžusį ratą.

Seklyčioj ji šaukė vis graudžiau ir graudžiau.

Ji vis kreipėsi į Petrą, į savo motinėlą ir minėjo Dievo vardą. Jos balsas gaikščiojo, kimo ir duso.

Susyk, po ilgo laukimo, Avižius atsigręžė kažkaip palengvėjęs, kad kiti net nustebo, sužiuurę į jį ir į duris.

Ant slenksčio stovėjo senoji. Jinai išblyškusi artinos į priepetį, patraukė į šalį Vincuko palaidinę ir nužėrė kelis miežius, kurių ten džiūta, lyg ruošų vietą pakeleiviui.

Paskui tarė vyrui prie stalo:

– Gal sėsi ant arklio: tegul jau Petras grįžta atgal.

– Vargšėlė, – pasakė Švirksčių dėdė ir įbedė akis į laikrodį.

Tėvas tik dabar pajuto, kad seklyčioje jau niekas nešaukė ir nedejavo.